

การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

รศ. ดร.พุทธิรักษ์ ปราบนอก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ทุนนวัตกรรมการวิจัย เผยแพร่ ปี พ.ศ. 2562

การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

พุทธรักษ์ ปรานนอก.

การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา.- ขอนแก่น :
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2562.

76 หน้า

1. วัดกับการท่องเที่ยว. 2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. I. ชื่อเรื่อง.

294.3135

ISBN 978-616-438-375-3

พิมพ์ครั้งที่ 1 2562

จำนวน 150 เล่ม

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

123 ถ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

โทรศัพท์ : 0-4320-2100 ภายใน 44770

E-mail : kkuprinting@hotmail.com

คำนิยม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตระหนักดีว่านอกจากภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตแล้ว ภารกิจด้านการวิจัยและบริการวิชาการแก่ชุมชน สังคม เป็นอีกภารกิจหนึ่งที่แสดงบทบาทหน้าที่ของสถาบันการศึกษาต่อการเผยแพร่ความรู้และแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะสังคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่โจทย์วิจัยและบริการวิชาการหลักของการสนับสนุนทุนวิจัยและบริการวิชาการของคณะ

ภายหลังที่นักวิจัยปิดโครงการวิจัยและบริการวิชาการ คณะพยายามผลักดันให้อาจารย์ นักวิจัย เผยแพร่ผลงานวิจัยในหลากหลายรูปแบบ บทความวิชาการ รายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์ ตลอดจนการพัฒนาไปสู่นวัตกรรมการวิจัยซึ่งสัมพันธ์กับผลงานวิจัยในแต่ละเรื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในเชิงวิชาการและการพัฒนาสังคม ซึ่งนวัตกรรมการวิจัย เรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา” เขียนโดย รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก เล่มนี้ เป็นอีกนวัตกรรมลำดับที่ 16 โดยนำเสนอองค์ความรู้ที่เกิดจากการบูรณาการประเด็นวิจัยด้านพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญของผู้เขียนเข้ากับประเด็นด้านการท่องเที่ยว ทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพรวมของบทบาทศาสนสถานที่สำคัญและสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยรอบจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวหรือทำบุญในวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะวัดที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม

แม้ว่าวัดจะไม่ได้มุ่งเน้นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวัด แต่คงต้องยอมรับว่าการเข้ามาเที่ยวชมสถาปัตยกรรมในวัดนั้น สร้างให้ผู้เข้ามาชมนั้นได้เรียนรู้พุทธศาสนา ได้มีโอกาสทำบุญ และบริจาคทานไปพร้อมกัน ซึ่งส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงคำสอนของพุทธศาสนาด้วย ดังนั้นจึงขอชื่นชมว่าหนังสือเล่มนี้เป็นประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและการบูรณาการงานวิจัยข้ามศาสตร์ นอกจากนี้ผู้เขียนยังเสนอประเด็นวิจัยที่สืบเนื่องจากการวิจัยนี้อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน โดยเฉพาะนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา นักวิชาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้นำไปเป็นประเด็นการวิจัยเพื่อต่อยอดผลของการวิจัยนี้

สุดท้ายนี้ ฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ขอขอบคุณผู้เขียน รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก ที่ได้ทุ่มเทสรรพกำลังในการพัฒนางานวิจัยที่บูรณาการด้านพุทธศาสนากับศาสตร์อื่น ๆ มาอย่างต่อเนื่อง

และขอขอบคุณผู้อ่านที่จะได้นำความรู้ แนวคิด และเนื้อหาในหนังสือ ซึ่งเป็นนวัตกรรมจากการวิจัยเล่มนี้ไปขยายผลและปรับไปใช้ประโยชน์ในงานของแต่ละท่าน ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างความเข้าใจสังคมไทยนำไปสู่การเข้าถึงชุมชน และต่อยอดไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ

รัตนา จันทร์เทาว์

รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คำนำ

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานส่วนหนึ่งที่สรุปจากงานวิจัยของผู้เขียนเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีงบประมาณ 2561 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา

เนื่องจากวิธีการเขียนงานวิจัยซึ่งเป็นงานเขียนทางวิชาการและการนำเสนอในรูปแบบรายงานการวิจัย จึงอาจจะเป็นข้อจำกัดสำหรับผู้อ่านทั่วไปที่อยากจะอ่านหนังสือที่สั้นและรวมสาระสำคัญของงานวิจัย ดังนั้นผู้เขียนจึงขอนำบางส่วนจากผลงานวิจัยเรื่องดังกล่าว ในเนื้อหาที่น่าจะเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นทั่วไปมาเป็นข้อมูลของหนังสือเล่มนี้ หนังสือเล่มนี้มุ่งนำเสนอการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในภาคอีสานตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดอุดรธานี หนองคาย บึงกาฬ และจังหวัดเลย โดยนำเสนอวิธีการสร้างวัดให้เป็นจุดท่องเที่ยวและกิจกรรมทางศาสนาที่ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแตกต่างจากการท่องเที่ยวในลักษณะอื่น ๆ

ขอขอบพระคุณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้ทุนสนับสนุนในการเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณความรู้ผู้เป็นเจ้าของตำราและเอกสารต่าง ๆ ที่ได้นำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยและเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ ส่วนดี ๆ ของหนังสือเล่มนี้หากจะมี ผู้เขียนขออุทิศให้บิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

รศ. ดร.พุทธิรักษ์ ปราบนอก

สารบัญ

หน้า

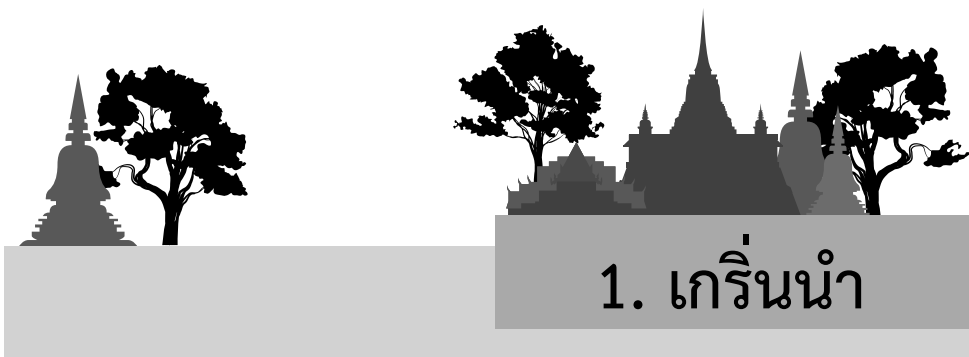
คำนิยม

คำนำ

1. เกริ่นนำ	1
2. งานศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา	3
3. ความเป็นมาของวัดในพุทธศาสนา	7
4. ประเภทของวัดในประเทศไทย	13
5. การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทย	19
6. การสร้างอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยว	21
7. วัดท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนบน	25
8. บทส่งท้าย	63

บรรณานุกรม	65
------------	----

1. เกริ่นนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แม้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญในโลก ไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ แต่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังคงมีศักยภาพเพื่อตอบสนองสถานการณ์และกลับมาพัฒนาอย่างรวดเร็ว กลายเป็นภาคเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดและเจริญเติบโตที่สุดในโลก (World Tourism Organization [UNWTO], 2011 a อ้างถึงใน เทริน ทัน ฮา, 2557) รายได้จากการท่องเที่ยวโลกมีมูลค่าประมาณ 2,155.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.9 จากผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และคาดว่าจะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นอีก แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมทั้งในประเทศที่พัฒนาและกำลังพัฒนา เพราะการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศ การสร้างงานใหม่และโอกาสในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน

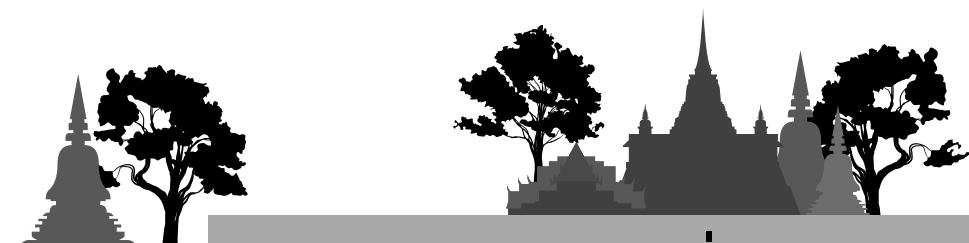
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความแตกต่างทางประเพณีวัฒนธรรม ความศรัทธาทางศาสนา เป็นการเดินทางเพื่อศึกษาศาสนสถาน ประวัติศาสตร์สำคัญที่เกิดขึ้นบนโลก และยังกระตุ้นให้เกิดการเผยแผ่ความเชื่อ หลักธรรมคำสอนในศาสนาต่าง ๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไม่เพียงเป็นการเดินทางเพื่อแสวงบุญอย่างเดียว แต่ยังเป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมศาสนสถาน ศึกษาวัฒนธรรม อาหาร หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนากับชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากประเทศไทยมีความโดดเด่นของมรดกทางการท่องเที่ยวทั้งในรูปธรรมและนามธรรม ทำให้กลายเป็นจุดหมายปลายทางที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยวทั่วโลก ดังนั้น การนำเอาพระพุทธศาสนา

ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวจึงนับเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่สำคัญ

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของประชาชนชาวไทย วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชาวไทยล้วนได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา จนกระทั่งมีคำกล่าวกันว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ อันเนื่องมาจากประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับนบถือพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดการสร้างสรรคผลงานต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นจิตวิญญาณของการเป็นชาวพุทธ เช่น ความเชื่อทางศาสนา สถาปัตยกรรม วัด โบสถ์วิหาร ประติมากรรม เป็นต้น นำสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นสมบัติอันล้ำค่าของท้องถิ่นนั้น ๆ มีความโดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย

วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชนชาวไทย มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกทำให้บทบาทของวัดเองก็เปลี่ยนแปลงไป คนก็ไม่ให้ความสำคัญต่อการไปวัดเช่นในอดีต จึงทำให้วัดเองก็ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับกระแสสังคมสมัยใหม่ จากเดิมที่เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่ทำบุญตามประเพณี ก็เปลี่ยนมาเป็นการสร้างวัดเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและสร้างจุดสนใจให้แก่วัดเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาวัดมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการสถาปัตยกรรม ประติมากรรม การเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ทำให้วัดกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก ประชาชนชาวอีสานเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น เป็นดินแดนของพระอริยสงฆ์เนื่องจากมีพระสายปฏิบัติที่ได้รับความนิยมเคารพศรัทธาและเลื่อมใสจากประชาชนชาวไทยทั้งประเทศ ทำให้มีวัดเป็นจำนวนมากและมีผู้คนหลั่งไหลเข้าไปวัดเหล่านี้เป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ทำให้วัดในภาคอีสานหลายวัดกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในแต่ละปีหรือแต่ละเทศกาล มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยววัดเหล่านี้มากยิ่งขึ้น จึงเป็นคำถามที่น่าสนใจว่า วัดเหล่านี้มีวิธีการสร้างอัตลักษณ์หรือวิธีการจัดการอย่างไร จึงทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือแม้กระทั่งพุทธศาสนิกชนให้เข้าไปปฏิบัติธรรมหรือท่องเที่ยวภายในวัดมากยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยในประเด็นนี้จะทำให้ค้นพบการสร้างอัตลักษณ์ของวัดและเป็นตัวอย่างในการที่วัดอื่น ๆ จะนำไปปรับใช้เพื่อการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาต่อไป อันจะเป็นกุศโลบายในการชักนำคนให้เข้าวัดและเผยแผ่พระสัทธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

2. งานศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและการสร้างอัตลักษณ์ ในประเทศไทย มีผู้ศึกษาและทำวิจัยไว้พอสมควร จะขอนำเสนอตามหัวข้อของงานวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

กรณีฯ ถนนมกุฏ (2547) ได้ทำวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร มุ่งศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ การรับรู้ข่าวสารและรูปแบบการดำรงชีวิตที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร

อัญชลี สมใจ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา มุ่งศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนา ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา และสร้างแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภัษรบล ฤทธิ์เต็ม (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และวัฒนธรรมในวัด มุ่งศึกษาศึกษาสภาพและความพึงพอใจของการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเชียงใหม่ และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัดในจังหวัดเชียงใหม่

วันซพร จันทรักษา (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยและพฤติกรรมการท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราช มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านการคมนาคม ด้านที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ธนวัฒน์ แส่นคำวงศ์ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอบบึงแก่นนคร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มุ่งศึกษาศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาอบบึงแก่นนคร วิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาอบบึงแก่นนคร และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาอบบึงแก่นนคร

อารีย์ นัยพินิจ จิระธัญญา ณัฏเฐน ธรพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และภัทรพงษ์ เกริกสกุล (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มุ่งศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในเชิงศาสนาของวัด และศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

โสภณ สุขสำอาด (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแะวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มุ่งศึกษาสถานภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง และแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ศิริวรรณ คำหนองคู (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในวัดป่าสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มุ่งศึกษาข้อมูลเชิงบริบทในวัดป่าสุทธาวาสด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของวัดป่าสุทธาวาส ศึกษาการรับรู้ทัศนคติ ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในวัดป่าสุทธาวาส กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในวัดป่าสุทธาวาส

ต้นติกร โคตรชารี (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยในการศึกษาเชิงศาสนา พระธาตุประจำวันเกิด จังหวัดนครพนม มุ่งศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยว พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทย แรงจูงใจ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา พระธาตุประจำวันเกิด จังหวัดนครพนม

อมรรัตน์ โกวิทศิริกุล (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มุ่งศึกษาการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ชฎิล มาตรา (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มุ่งศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผนิษฐา ธนะเพชร (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดป่าธรรมอุทยาน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มุ่งศึกษาพฤติกรรมของการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทย วัดป่าธรรมอุทยาน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แรงจูงใจที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทย วัดป่าธรรมอุทยาน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ความพึงพอใจที่มีต่อองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาวัดป่าธรรมอุทยาน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และข้อเสนอแนะทางการพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาวัดป่าธรรมอุทยาน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

กมลฉัตร ศรีตะวัน (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยแรงจูงใจนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา วัดบูรพาภิราม อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด มุ่งศึกษาบริบททั่วไปของพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวกรณีศึกษา วัดบูรพาภิราม อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ศึกษาแรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา วัดบูรพาภิราม อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

เดริน ทัน ฮา (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทย มุ่งศึกษาอัตลักษณ์ด้านประเพณีเชิงบริบทของวัดฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทย ทศนคติและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศต่ออัตลักษณ์ด้านประเพณีของวัดฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทย และจัดทำรูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านอัตลักษณ์ประเพณีการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทย

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์

นิลวดี พรหมพักพิง (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ของชาวชุมชนแออัดในจังหวัดขอนแก่น มุ่งศึกษาการนิยามความหมายและกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวชุมชนแออัด

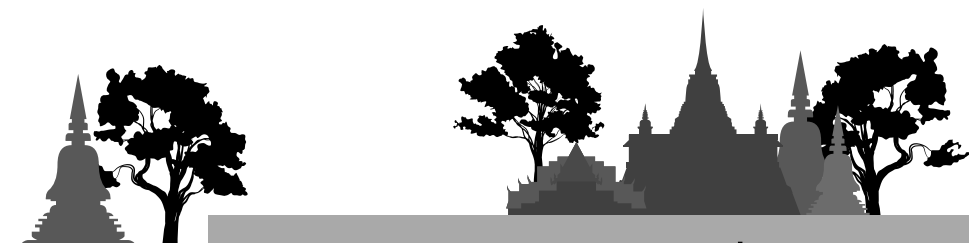
รัชนิชา ชัยลังการ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศ แบบหญิงรักหญิง : ฉากชีวิตที่แตกต่างหลากหลายของกลุ่มแรงงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือจังหวัดลำพูน มุ่งศึกษาวิเคราะห์การนำเสนอตัวตนของกลุ่มทอม ในการสร้างอัตลักษณ์ และการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของตนขึ้นมา ภายใต้ความหลากหลายของบริบททางสังคมของโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและกลายเป็นพื้นที่สำคัญที่ตอบสนองต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศ

ขวัญฤทัย จำจรัส (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การถูกลดทอนความเป็นมนุษย์และการตอบโต้โดยการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของสาวคาราโอเกะ มุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการลดทอนความเป็นมนุษย์ของสาวคาราโอเกะท่ามกลางการถูกประหัตประหารและประหัตประหมลทินจากสังคม รวมไปถึงการสร้างกลไกการโต้ตอบที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของพวกเธอ

สุกัญญา เบาเน็ด (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ของคนมอญย้ายถิ่น : ศึกษากรณีแรงงานข้ามชาติจังหวัดสมุทรสาคร มุ่งศึกษาวิถีชีวิตและการสร้างอัตลักษณ์ของคนมอญย้ายถิ่นในจังหวัดสมุทรสาคร

งานวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา นี้มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่ออธิบายการกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อค้นหาคำตอบว่า วัดได้รับความนิยมในการไปท่องเที่ยวจากทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นจุดดึงดูดความสนใจอย่างไร จะทำให้ได้รูปแบบของการสร้างอัตลักษณ์ของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งจะแตกต่างจากงานวิจัยในอดีตที่มุ่งศึกษาพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ

3. ความเป็นมา ของวัดในพุทธศาสนา

ก่อนที่จะนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในวัด จะขอนำเสนอความเป็นมาของวัดในพุทธศาสนาในเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

3.1 ความหมาย

คำว่า วัด เป็นคำในภาษาไทยที่ใช้เรียกสถานที่ทางศาสนา ซึ่งโดยปกติจะมีโบสถ์ วิหารและที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวชเป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1059) ที่มาของคำนี้ ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ว่ามีที่มาจากอะไร มีแต่ทัศนะของนักวิชาการต่าง ๆ ที่จะพยายามอธิบายที่มาของคำว่า วัด แตกต่างกันไป ว่า วัด เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย ที่มาของคำว่า วัด นี้ยังไม่มีข้อยุติ บางท่านอธิบายได้ว่ามาจากคำว่า วตวา ในภาษาบาลี แปลว่าเป็นที่สนทนารธรรม บ้างก็มาจาก วัดร อันหมายถึง กิจกรรมหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างหนึ่งว่า การจำศีล ซึ่งวัด (วัดร) ตามนัยนี้ จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นจำที่จำศีลภาวนา หรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่ก็มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า วัดวา อันหมายถึง การกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างศาสนสถาน วัดในความหมายอย่างนี้จึงหมายถึงพื้นที่ (ภัทรบถ ฤทธิ์เต็ม, 2550 : 53)

ในความรู้สึกรักของพุทธศาสนิกชน เมื่อกล่าวถึงวัด มักจะปรากฏภาพการเป็นสถานที่อยู่ของพระภิกษุสามเณรในพุทธศาสนา อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสถานที่ใช้ประกอบกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนาของชาวพุทธ แต่ในความเป็นจริงแล้ว คำว่า วัด เป็นคำที่ใช้กัน

ในภาษาไทย

หากพิจารณาจากรากศัพท์ในภาษาบาลี คำว่า วัด จะปรากฏใช้จำนวน 3 ประการดังต่อไปนี้

1) คำว่า อาราม ตามรากศัพท์ภาษาบาลี แปลว่า สถานที่ที่น่ารื่นรมย์หรือน่าอยู่ แต่ถ้าว่าถ้อยเอาความหมายตามที่เข้าใจโดยทั่วไป คำว่า อาราม หมายถึง วัด, สวนเป็นที่น่ารื่นรมย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1368) เพราะเริ่มต้นกำเนิดของวัดในพุทธศาสนานั้น เกิดจากความนิยมในการถวายสวนให้เป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร เช่น พระเจ้าพิมพิสาร ที่ถวายสวนไม้ไผ่แก่พระพุทธเจ้าและคณะสงฆ์ จนเป็นวัดแห่งแรกในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา จนได้ชื่อว่า วัดเวฬุวัน ที่หมายถึงสวนไผ่ เช่นเดียวกับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้ถวายสวนมะม่วงเพื่อให้เป็นวัด จนชื่อว่า เขตวัน เป็นต้น คำว่า อารามนี้ นิยมนำมาใช้ในการตั้งชื่อของวัดในภาษาไทย เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอินทาราม วัดอนงคาราม เป็นต้น

2) คำว่า อาวาส ตามรากศัพท์ภาษาบาลี แปลว่า ที่อยู่ เพราะคำนี้มีความหมายใช้แทน คำว่า เรือน หรือ ที่พักได้ เช่นคำว่า พุทธาวาส คือ ที่ประดิษฐาน (ที่อยู่) พระพุทธรูป สังฆาวาส คือ ที่อยู่ของพระสงฆ์ หรือหมายถึง วัด ที่ประกอบด้วยอาคารต่าง ๆ เช่น โบสถ์ วิหาร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1369) โดยปกติ คำว่า อาวาส ไม่เป็นที่นิยมใช้กันในความหมายว่า วัด เพราะนิยมนำไปใช้กับความหมายที่แคบกว่าคำว่า อาราม โดยมักให้ความหมายของ คำว่า อาวาส นี้ในเชิงที่เป็นตัวเรือนที่อยู่อาศัยมากกว่า อาวาสจึงเสมือนเป็นที่อยู่ส่วนย่อยภายในอารามที่หมายถึง พื้นที่ที่เป็นศาสนสถานทั้งเขต (<https://www.phuttha.com> สืบค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2561) ชาวบ้านทั่วไปมักจะไม่คุ้นเคยกับการใช้คำนี้เหมือนคำว่า อาราม และคำว่า วิหาร แต่มักใช้ในความหมายของพระผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองวัด เช่น คำว่า เจ้าอาวาส อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีการตั้งชื่อวัดบางแห่งด้วยคำนี้เช่นเดียวกัน เช่น วัดมิ่งกรมกลาวาส เป็นต้น

3) คำว่า วิหาร หมายถึง วัด ที่อยู่ของพระสงฆ์; ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป, คู่กับ โบสถ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1082) มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า อาวาส ซึ่งแปลว่า ที่อยู่ แต่มีความหมายเฉพาะลงไปถึงสิ่งปลูกสร้างเป็นหลัก คำนี้ใช้ในความหมายของคำว่า วัด ในภาษาไทยที่จะปรากฏคำว่า วิหาร ท้ายชื่อของวัด เช่น วัดบวรนิเวศวิหาร วัดราชาธิวาสราชวิหาร เป็นต้น

3.2 การเกิดขึ้นและพัฒนาการของวัด

ภายหลังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และได้ประกาศพุทธศาสนา ได้มีจำนวนของผู้ศรัทธาเลื่อมใสและบวชจำนวนมาก ทำให้จำนวนพระภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งนโยบายในการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ส่งเสริมการเพิ่มขึ้นของผู้เข้ามาบวชในพุทธศาสนา แม้กระทั่งพระพุทธเจ้าเองพร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสงฆ์จำนวนหนึ่งก็ได้เสด็จไปเผยแผ่พุทธศาสนา ณ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ซึ่งมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นพระราชาผู้ครองแคว้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสาร พร้อมด้วยข้าราชการบริพารและประชาชนจนได้บรรลุธรรม พระเจ้าพิมพิสารเกิดความศรัทธาเลื่อมใสจึงได้ถวายสวนไม้ไผ่ซึ่งเป็นพระราชอุทยานของพระองค์แด่พระพุทธเจ้า เพื่อให้เป็นสถานประทับของพระพุทธองค์ พร้อมทั้งเหล่าพระภิกษุสงฆ์ จึงนับเป็นวัดแห่งแรกในพุทธศาสนา เรียกว่า เวฬุวัน ที่แปลว่า ป่าไผ่ อาศัยเหตุดังกล่าวนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงมีพุทธานุญาตให้พระสงฆ์รับอารามหรือสถานที่จากชาวบ้านที่มีศรัทธาเพื่อเป็นสถานที่พำนักได้ ต่อมาได้มีชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาถวายวัดต่าง ๆ ขึ้น ในพุทธศาสนาอีกจำนวนมาก เช่น วัด นิโครธาราม สร้างถวายโดยเจ้านิโครธแห่งศากยวงศ์ แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ วัดพระเชตุวัน สร้างถวายโดยอนาถบิณฑิกเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถี วัดบุปผารามสร้างถวายโดยนางวิสาขามหาอุบลิก

ลักษณะของวัดในสมัยพุทธกาล มีสภาพเป็นสวนป่าธรรมชาติ ยังไม่มีสิ่งก่อสร้างใด ๆ เป็นสถานที่สวด อยู่แยกต่างหากจากหมู่บ้าน แต่ก็ไม่ได้ไกลจนเกินไป สามารถเดินทางไปมาได้สะดวก กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงัด เสียงไม่ถกถ้อง ปราศจากคนผู้เดินเข้าออก เป็นสถานที่ที่ประกอบกรบิาเพียรทางจิต และเป็นที่หลักเรือนอยู่ตามวิสัยของผู้ต้องการความสงบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 4 ข้อ 63 หน้า 55)

แรกเริ่มทีเดียว พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติเสนาสนะหรือที่อยู่อาศัยแก่พระภิกษุสงฆ์ แต่ทรงมีพุทธานุญาตในการสร้างเสนาสนะเพื่อเป็นที่อาศัยของพระสงฆ์เพราะปรารถนาเหตุความประสงค์ของเศรษฐกิจท่านหนึ่งในกรุงราชคฤห์ที่เกิดความเลื่อมใสในอาการกิริยาของพระสงฆ์ที่ท่านเดินออกมาจากสถานที่พัก เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า เป็นต้น จึงมีความประสงค์จะถวายวิหารให้เป็นที่อยู่อาศัยแก่พระสงฆ์เหล่านั้น จึงได้ทูลขอพุทธานุญาตเพื่อสร้างวิหารแก่พระพุทธเจ้าจำนวน 60 หลัง เพื่อเป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ด้วยทรงปรารถนาเหตุดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับเสนาสนะที่ชาวบ้านสร้างถวายได้ จึงเป็นที่มาของการสร้างเสนาสนะถวายแก่พระสงฆ์ในพุทธศาสนา

เมื่อจำนวนของพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้นตามความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา จึงมีความจำเป็นจะต้องสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นสถานที่พักและประกอบสังฆกรรมทางพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธเจ้าทรงพทุธานุญาตสร้างอาคารต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น โบสถ์หรืออุโบสถ พร้อมทั้งทรงมีพทุธานุญาตวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อใช้สอย เช่น เติง ตั้ง ม้านั่ง หมอน พูก หอนัน โรงไฟ (ห้องน้ำ) วัจจุกุฎ (ห้องส้วม) เป็นต้น

3.3 สิ่งปลูกสร้างในวัด

วัดมิใช่จะมีเพียงอาคารที่พักของพระสงฆ์เท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ อีกจำนวนมากตามวัตถุประสงค์ของการใช้สอยตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในวัด สิ่งปลูกสร้างสำคัญที่ปรากฏในวัดของประเทศไทย พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) เสนาสนะ

คำว่า เสนาสนะ มีความหมายกว้าง หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่พระภิกษุสงฆ์ได้ใช้สอยเพื่อพักพิงหรือแม้กระทั่งใช้สอยในกิจกรรมต่าง ๆ ที่พักของพระสงฆ์ แต่โดยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ชาวบ้านนิยมเรียกเสนาสนะซึ่งเนสถานที่พักของพระสงฆ์ว่า กุฏิ มากกว่าจะเรียกว่า เสนาสนะ ในสมัยพุทธกาลเสนาสนะเป็นที่พักเพียงชั่วคราวเท่านั้น เพราะพระสงฆ์ไม่นิยมอยู่ติดที่ แต่มักจะเดินทางจาริกไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อประกาศพุทธศาสนา

แรกเดิมทีเดียวพระพุทเจ้าก็ได้ทรงอนุญาตเสนาสนะแก่พระภิกษุ ดังนั้นพระภิกษุจึงอาศัยโคนต้นไม้ ถ้ำ ป่า หรือแม้กระทั่งสถานที่โล่งแจ้งเพื่อใช้เป็นสถานที่พักพิง ต่อมาเมื่อชาวบ้านศรัทธามีความประสงค์จะสร้างเสนาสนะถวาย พระพุทธร่องค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์รับเสนาสนะที่ชาวบ้านถวายได้ อย่างไรก็ตาม พระพุทเจ้าไม่ได้ทรงอนุญาตให้ถวายเสนาสนะให้แก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นการส่วนตัว แต่ให้ถวายเป็นของคณะสงฆ์ทุกรูปที่เดินทางมาจากที่ต่าง ๆ ซึ่งสามารถเข้ามาพักพิงอาศัย เพราะเสนาสนะเป็นของส่วนรวมเป็นของสงฆ์ พระภิกษุทุกรูปมีสิทธิ์ที่จะเข้ามาใช้สอยได้ เพราะพระพุทเจ้าไม่ทรงต้องการให้ภิกษุยึดติดในเสนาสนะอันจะนำมาซึ่งความตระหนี่ในที่ที่พักอาศัย ดังนั้น เสนาสนะจึงต้องถวายให้เป็นของสงฆ์ ไม่ใช่สิ่งของส่วนตัวของพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

2) โบสถ์หรืออุโบสถ

โบสถ์หรืออุโบสถ หมายถึง สถานที่ประกอบสังฆกรรมของพระสงฆ์ เช่น การฟังพระปาฏิโมกข์ การบวช การรับผ้ากฐิน เป็นต้น การสร้างอุโบสถขึ้นในวัดก็เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยในการสังเกตของพระสงฆ์ได้ว่า สงฆ์ทำการฟังพระปาฏิโมกข์ ณ สถานที่แห่งใด เนื่องจากการฟังพระปาฏิโมกข์ในสมัยก่อนที่พระสงฆ์ยังไม่มากนัก พระสงฆ์จากต่างวัดจะมารวมตัวกัน เพื่อฟัง

พระปาฏิโมกข์ในสถานที่เดียวกัน จึงมีความนิยมในการสร้างสถานที่ดังกล่าวขึ้น แล้วเรียกว่า อุโบสถ ที่แปลว่า การเข้าไปรวมกัน แต่ชาวบ้านเรียกจนติดปากว่า โบสถ์ โดยเสียง อุ ชัดหายไปนั่นเอง

สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ โบสถ์หรืออุโบสถในพุทธศาสนา มักจะนิยมประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญของวัดหรือท้องถิ่นหรือแม้กระทั่งของประเทศไว้ในพระอุโบสถ นิยมเรียกกันว่า พระประธานประจำพระอุโบสถ และเป็นพระสำคัญประจำวัดอีกด้วย หากวัดใดมีพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญที่มีประวัติการสร้างมาอย่างยาวนานก็จะได้รับความเคารพศรัทธาเลื่อมใสจากชาวบ้านอย่างมาก บางท้องถิ่นถึงขนาดมีประเพณีประจำปีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปองค์นั้นอีกด้วย

3) พระเจดีย์และสถูป

คำว่า เจดีย์ หมายถึง สิ่งของที่ก่อเป็นรูปคล้ายลอมฟาง มียอดแหลม บรรจุสิ่งที่มีค่าหรือมีพระธาตุเป็นต้น สิ่งหรือบุคคลที่เคารพนับถือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 320-321) อาจกล่าวได้ว่า เจดีย์เป็นสิ่งก่อสร้างที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงความระลึกถึงบุคคลที่เคารพบูชาเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา ส่วนคำว่า สถูป หรือ สตุป (ภาษาสันสกฤต, ภาษาบาลีใช้คำว่า ฐูป) หมายถึง สิ่งก่อสร้างซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุสิ่งของควรบูชาหรือกระดูกของบุคคลที่นับถือเป็นต้น ดังนั้น เจดีย์และสถูปจึงแตกต่างกันเพราะเจดีย์มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรจุอัฐิของผู้ที่เคารพนับถือ แต่ถ้าเป็นสถูปจะนิยมสร้างเพื่อบรรจุอัฐิของบุคคลที่เคารพนับถือ แต่คำทั้งสองนิยมใช้รวมกันตามความเข้าใจของคนทั่วไป ทั้งที่จริงจะต้องใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน และจะต้องเรียกให้ถูกต้อง แต่คนไทยก็ไม่นิยมใช้คำว่า สถูป มักจะใช้คำว่าเจดีย์ในความหมายรวมทั้งสองประการดังกล่าวแล้วข้างต้น

3.4 การแบ่งเขตภายในวัด

ภายในวัดก็มีการแบ่งเขตของวัดออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน โดยปกติวัดที่มีขนาดใหญ่ และเป็นวัดที่ได้มีการสร้างมาตั้งแต่โบราณ มักนิยมแบ่งเขตหรือบริเวณของวัดออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) เขตพุทธาวาส

คำว่า พุทธาวาส มาจากคำว่า พุทธ แปลว่า พระพุทธเจ้า กับคำว่า อาวาส แปลว่า ที่อยู่ ดังนั้นเขตพุทธาวาสจึงเชื่อกันว่าเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า เพราะจะมีการบรรจุพระพุทธรูปในอาคารที่สำคัญ จะไม่มีพระสงฆ์เข้าไปพักอาศัยภายในบริเวณนี้ และถือว่าเป็นบริเวณศักดิ์สิทธิ์ของวัด เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว จะมีเฉพาะเขตที่เป็นพุทธาวาสเท่านั้น เพราะเป็นสถานที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตซึ่งเป็นพระประธาน

อยู่ในโบสถ์ จะไม่มีพระสงฆ์อาศัยอยู่เด็ดขาด เขตพุทธาวาสประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระปรางค์ พระธาตุ มณฑป เป็นต้น

2) เขตสังฆาวาส

คำว่า สังฆาวาส มาจากคำว่า สังฆ แปลว่า หมู่สงฆ์ กับคำว่า อาวาส แปลว่า ที่อยู่ ดังนั้น เขตสังฆาวาสจึงเป็นที่พำนักอาศัยอยู่ของพระภิกษุสงฆ์ ประกอบด้วยอาคารต่าง ๆ เช่น ศาลาการเปรียญ กุฏิที่พักของพระสงฆ์ ศาลาหอนั่ง หอไตร เป็นต้น

3) ที่กัลปนาและธรณีสงฆ์

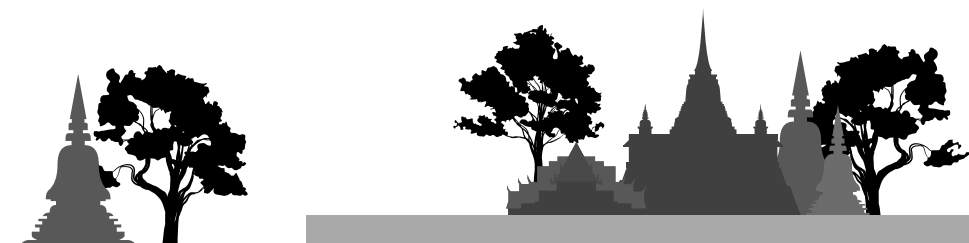
ที่กัลปนา หมายถึง ที่ดิน เช่น สวน ไร่ นา อาคารให้เช่า เป็นต้น ซึ่งเจ้าของที่ดิน มีจิตศรัทธาได้มอบผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากที่เหล่านั้นมาบำรุงวัด แต่ไม่ได้ยกหรือโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าวให้แก่วัด

ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง การโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าวแล้วข้างต้น ถวายเป็นของสงฆ์เพื่อนำผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากที่เหล่านั้นมาบำรุงวัด กล่าวคือ ที่ดินของวัดนั่นเอง (ภัชรบถ ฤทธิเต็ม, 2550 : 57)

ปัจจุบันนี้ ที่กัลปนาอาจมีจำนวนน้อยลง เพราะภาวะของความเจริญที่เปลี่ยนแปลงไป เจ้าของที่ดินก็อาจจะต้องอาศัยที่ดินในการทำมาหากินของตนเองมากกว่าที่จะอุทิศผลประโยชน์ให้แก่วัด แต่บางวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน อาจมีที่ธรณีสงฆ์เป็นจำนวนมาก วัดเองก็ได้อาศัยที่ดินเหล่านั้นในการนำผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมาบำรุงและบูรณปฏิสังขรณ์วัด บางวัดก็มีอาคารที่ปลูกสร้างในที่ธรณีสงฆ์โดยให้ชาวบ้านเช่าอยู่อาศัยหรือผู้ประกอบการเข้ามาเช่าเพื่อนำผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมาบำรุงวัด จะเห็นได้จากวัดที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครที่มีที่ดินจำนวนมากทั้งรอบบริเวณวัดหรือสถานที่อื่นที่ได้นำมาเช่าให้คนเช่า

4. ประเภทของวัด ในประเทศไทย

เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยแล้ว ชาวไทยต่างเคารพนับถือพุทธศาสนา ด้วยจิตศรัทธาอย่างมั่นคง จึงได้แสดงออกถึงความศรัทธาด้วยการสร้างพุทธศาสนาสถาน อันได้แก่ วัดนั่นเอง ด้วยความเชื่อว่าการสร้างวัดหรือศาสนาสถานแก่สงฆ์นั้นจะเป็นการ ประดิษฐานพุทธศาสนาให้มั่นคง และจะได้รับบุญกุศลมากอันเป็นคติความเชื่อที่ได้มาจาก คำสอนในพุทธศาสนานั้นเอง ประชาชนทุกหมู่เหล่าตั้งแต่พระราชา มหากษัตริย์ เศรษฐี และชาวบ้านทั่วไป ก็พากันสร้างวัดวาอารามต่าง ๆ ขึ้นมากมาย จนทำให้ประเทศไทยกลายเป็น สถานที่ที่มีวัดมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศที่นับถือพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางของ พุทธศาสนาเถรวาทของโลก

วัดได้กลายมาเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นศูนย์กลางของชุมชนในที่สุด ตั้งแต่วัดประจำ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ทุกสถานที่ของแต่ละชุมชนจึงมีวัดทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจาก วิถีชีวิตของชาวพุทธจะต้องอาศัยวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากชุมชน จะต้องพึ่งพาวัดในฐานะสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ การฟังธรรม การเข้าจำศีล เป็นต้นแล้ว ยังได้อาศัยวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางสังคมของ ชุมชนอีกด้วย เช่น การจัดการประชุม การเป็นเขตเลือกตั้ง การกระทำกิจกรรมทางสังคม ดังนั้น วัดและชุมชนจึงเป็นสิ่งที่แยกขาดจากกันไม่ได้

วัดในประเทศไทยมีจำนวนมาก มีทั้งวัดเล็กและวัดใหญ่ตามกำลังศรัทธาของชาวบ้าน ที่ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้น สิ่งที่น่าสังเกตสำคัญประการหนึ่งของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ในวัดประเทศไทย คือ การสร้างวัดไม่ได้อาศัยงบประมาณการก่อสร้างมาจากทางราชการเลย แต่เป็นทุนทรัพย์หรืองบประมาณที่ได้มาจากการบริจาคตามกำลังศรัทธาของชาวบ้านทั้งสิ้น วัดจำนวนมากมายที่ปรากฏในประเทศไทยล้วนแล้วแต่ได้รับงบประมาณในการสร้างมาจากการบริจาคของชาวบ้านทั้งสิ้น อันแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่ชาวไทยมีต่อพุทธศาสนาอย่างหาที่ใดเปรียบไม่ได้

วัดมีความแตกต่างกันตามขนาดและสิ่งปลูกสร้างที่มีภายในวัด หากเป็นวัดตามชนบท ก็จะไม่มีความวิจิตรพิสดารหรือความสวยงามมากนัก เนื่องมาจากระดับของเศรษฐกิจชุมชนของชาวบ้านที่มีกำลังทรัพย์ไม่มากพอที่จะสร้างวัดให้ใหญ่โตและสวยงาม แต่หากวัดใดที่ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำชูจากพระมหากษัตริย์หรือผู้มีฐานะดีในสังคม และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานก็จะมีขนาดใหญ่โต สวยงาม มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมจนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนและประเทศชาติตามลำดับ

ประเภทของวัดในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

4.1 ประเภทของวัดตามพระวินัย

ประเภทของวัดตามที่กำหนดไว้ในพระวินัย แบ่งตามลักษณะของวัด มี 2 ประเภท คือ

1) วัดอรัญวาสีหรือวัดป่า

คำว่า อรัญวาสี มาจากคำว่า อรัญญ ที่แปลว่า ป่า และคำว่า วาสี แปลว่า มีปกติอยู่ใน... รวมความแล้วหมายถึง ผู้ที่มีปกติอยู่ในป่า

เดิมทีเดียว วัดในพุทธศาสนาจะมีพื้นที่บริเวณเป็นป่าธรรมชาติ เพราะเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมเนื่องจากมีความเงียบสงบสงัดจากเสียงรบกวน เพราะแก่การบำเพ็ญเพียรทางจิต พระสงฆ์เองก็ต้องเป็นผู้ที่ละเว้นจากการอยู่ในบ้านอยู่แล้ว

กลุ่มพระที่นิยมอยู่ในวัดประเภทนี้ก็จะมักติดชอบในการปฏิบัติธรรมชาวไทยนิยมเรียกกันว่า พระวัดป่า อีกทั้งมีความนิยมเชื่อกันว่า พระกลุ่มนี้ปฏิบัติเคร่งครัดในพระวินัยมากกว่าพระกลุ่มอื่น พระกลุ่มนี้จึงเป็นพระสายปฏิบัติ วัดประเภทนี้จึงนิยมเรียกว่า วัดป่า สืบเนื่องจากการตั้งชื่อวัดประเภทนี้จะปรากฏคำว่าป่าเสมอ เช่น วัดป่าแสงอรุณ วัดป่าบ้านเหล่าฯ เป็นต้น หรือจะมีคำว่า อรัญญ ปรากฏ ซึ่งมีความหมายว่าป่าเช่นเดียวกัน เช่น วัดอรัญญบรรพต วัดอรัญญวิเวการาม เป็นต้น

2) วัดคามวาสีหรือวัดบ้าน

วัดประเภทนี้เป็นวัดที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน เดิมทีเดียวจะต้องอยู่ท้ายหมู่บ้าน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาและสังคมของชาวบ้าน เป็นวัดที่

ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้น

พระที่อยู่ในวัดบ้านจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ การบวชชีพราหมณ์ การปฏิบัติธรรม การรักษาศีลอุโบสถ และพิธีสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น

ชาวพุทธนิยมเชื่อว่า กลุ่มพระที่อาศัยอยู่ในวัดบ้านส่วนใหญ่เน้นการศึกษา พระธรรมวินัย หรือเรียกว่า พระสายวิชาการ มากกว่าที่จะเน้นการบำเพ็ญเพียรภาวนาทางจิต เช่นเดียวกับพระวัดป่า จึงเชื่อกันว่า พระนักวิชาการมีการปฏิบัติพระธรรมวินัยเคร่งครัดน้อยกว่า พระวัดป่าหรือพระสายปฏิบัติ

วัดประเภทนี้มีจุดสังเกตตรงที่ไม่นิยมใช้คำว่า ป่า ขึ้นชื่อว่า มักนิยมตั้งชื่อวัดให้สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนา เช่น วัดศรีบุญเรือง วัดประชานิยม วัดอภิสิทธิ์ วัดธาตุ วัดศรีนวล วัดศรีจันทร์ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งเอาชื่อหมู่บ้านมาตั้ง เช่น คำว่า วัดบ้านหัวฝาย วัดบ้านโคกกลาง วัดบ้านม่วงเฒ่า เป็นต้น

4.2 ประเภทของวัดตามกฎหมาย

ตามกฎหมายดังที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ วัดแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ดังต่อไปนี้

1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

ตามกฎหมาย การสร้างวัดจะต้องได้รับการอนุญาตจากทางบ้านเมืองเสียก่อน นิยมเรียกกันว่า ได้รับพระราชทานพื้นที่ในการสร้างวัดนั่นเอง โดยมีคำเรียกว่า วิสุงคามสีมา (มาจากคำว่า วิสุง ที่แปลว่า แยก คาม แปลว่า บ้าน สีมา แปลว่า เขตแดน) หมายถึง เขตพื้นที่ในการสร้างวัดจะต้องแยกออกมาจากเขตพื้นที่ของหมู่บ้าน ดังนั้นชาวพุทธจึงนิยมสร้างวัดนอกเขตบ้านหรือท้ายหมู่บ้าน ไม่นิยมสร้างวัดในบ้าน

แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความเจริญก็เข้ามาแทนที่ วัดก็ไม่ได้แยกจากบ้านเหมือนแต่เดิม แต่กลับถูกรายล้อมไปด้วยบ้าน ดังเช่นวัดในพื้นที่เมือง เช่น กรุงเทพมหานคร เป็นต้น ดังนั้นวิสุงคามสีมา จึงหมายถึง เขตพื้นที่ซึ่งทางราชการในนามของพระมหากษัตริย์ อนุญาตให้สร้างวัดนั่นเอง แต่จริง ๆ แล้ว เขตพื้นที่นี้หมายถึงอาณาเขตบริเวณที่สร้างอุโบสถเท่านั้น ไม่ได้หมายรวมถึงพื้นที่ทั้งหมดของวัด แต่อย่างไรก็ตาม วัดที่ได้รับการอนุญาตให้สร้างอย่างถูกต้องตามกฎหมายเรียกว่า วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาทั้งนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นวัดที่สร้างโดยถูกต้องตามกฎหมายนั่นเอง วัดจึงมีฐานะเป็นนิติบุคคล

อนึ่ง วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมานี้ ยังแบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1.1) วัดพระอารามหลวงหรือวัดหลวง

วัดประเภทนี้เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างหรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้น แล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ แต่เดิมนั้นวัดที่จัดว่าเป็นพระอารามหลวงนั้น ได้แก่ วัดที่พระเจ้าแผ่นดิน สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้าง ทรงปฏิสังขรณ์เป็นส่วนพระองค์หรือทรงในนามท่านผู้อื่น และอารามอันพระบรมราชวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่สร้างปฏิสังขรณ์ ทรงรับไว้ในความบำรุงของแผ่นดิน ภายหลังหมายรวมถึงวัดราษฎรที่ประชาชนพากันสร้างหรือปฏิสังขรณ์ แล้วทรงพิจารณาเห็นสมควรยกย่องเป็นพิเศษก็ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง

พระอารามหลวงนี้ยังมีรายละเอียดอีกมากที่แสดงถึงระดับชั้นของวัดประเภทนี้ โดยแบ่งออกเป็นประเภทย่อย 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

ก)พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ขึ้นไป แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามฐานันดรศักดิ์ ดังต่อไปนี้ (1) ชั้นเอกพิเศษ ชนิดราชวรมหาวิหาร (2) ชนิดราชวรวิหาร และ (3) ชนิดวรมหาวิหาร

ข)พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเกียรติ มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป แบ่งออกเป็น 4 ระดับตามฐานันดรศักดิ์ ดังต่อไปนี้ (1) ชนิดราชวรมหาวิหาร (2) ชนิดราชวรวิหาร (3) ชนิดวรมหาวิหาร และ (4) ชนิดวรวิหาร

ค)พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติหรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ (1) ชนิดราชวรวิหาร (2) ชนิดวรวิหาร และ (3) ชนิดสามัญ (ไม่มีสร้อยนามต่อท้าย)

นอกจากนี้ ประเภทของวัดพระอารามหลวงทั้ง 3 ชนิดนั้น ยังมีการแบ่งฐานันดรศักดิ์ของวัดออกเป็น 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

ก) ชนิดราชวรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ โดยสิ่งที่ปลูกสร้างนั้นมีขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

ข) ชนิดราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

ค) **ชนิดมหารวิหาร** มีลักษณะเดียวกับชนิดราชวิหารแต่มีความสำคัญน้อยกว่า

ง) **ชนิดวรวิหาร** หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์และพระราชทานเป็นเกียรติแก่ผู้อื่น

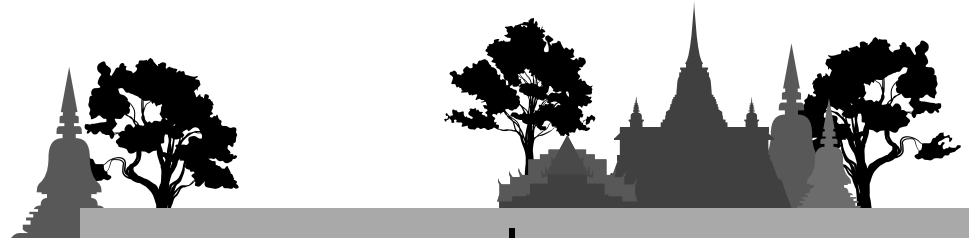
(1.2) **วัดราษฎร์**

วัดประเภทนี้เป็นวัดที่ราษฎรหรือชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นตามกำลังศรัทธา แต่วัดประเภทนี้สามารถยกระดับขึ้นเป็นวัดพระอารามหลวงหรือวัดหลวงได้หากมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนดไว้

2) **สำนักสงฆ์**

สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่พำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้พื้นที่ดินแห่งนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัด สำนักสงฆ์จึงไม่มีพระอุโบสถหรือโบสถ์ เพื่อใช้เป็นที่ทำสังฆกรรม แต่อาจจะมีเสนาสนะต่าง ๆ ที่ใช้เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์ได้ แต่ไม่สามารถประกอบสังฆกรรมที่สำคัญ เช่น การอุปสมบท การลงพระอุโบสถฟังพระปาฏิโมกข์ เป็นต้น ได้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นที่ตั้งของวัดที่ยังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะไม่ได้ขออนุญาตพระราชทานวิสุงคามสีมาเพื่อสร้างเป็นวัด (วัชรบล ฤทธิ์เต็ม, 2550 : 55-57)

5. การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในประเทศไทย

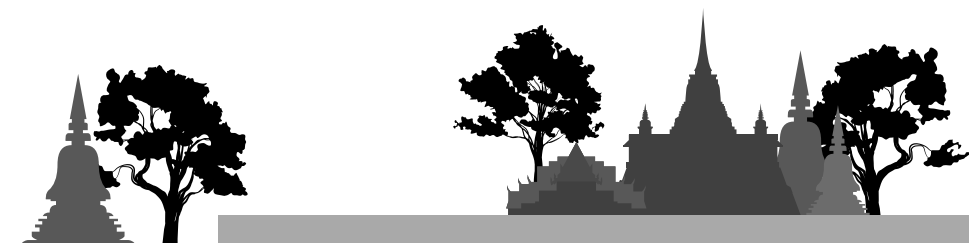
การท่องเที่ยวเชิงศาสนามีจุดเริ่มต้นมาจากการแสวงบุญ (Devout Pilgrims) ของผู้ที่มีความศรัทธาในศาสนาหรือเทพเจ้าไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามจุดประสงค์ในการเดินทางของมนุษย์ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยผู้ที่สนใจเส้นทางท่องเที่ยววันนี้อาจไม่ใช่ผู้ที่มีความนับถือหรือศรัทธาในศาสนาใด ๆ แต่ต้องการเดินทางเพื่อความรู้ หรือศึกษาความแตกต่างทางศาสนา การท่องเที่ยวเชิงศาสนาจึงเป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณและความต้องการในการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุขทางจิตใจจากการประกอบกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ทางศาสนา ณ สถานที่ที่นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม หรือการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการที่ชวนภูมิทัศน์ที่สวยงาม ณ ศาสนสถาน และการค้นหาประสบการณ์เชิงวัฒนธรรม (Shackley, 2002)

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาต่าง ๆ เช่น วัด โบสถ์ วิหาร เป็นสถานที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวจำนวนมากด้วยคุณค่าทางจิตวิญญาณ คุณค่าของความบันเทิง การศึกษาและวัฒนธรรม (Woodward, 2004) แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนานับวันจะยังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และกลายเป็นหนึ่งในตลาดการท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยเน้นในคุณค่าและความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Francis et al., 2008)

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทย ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เพราะประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนานิกายเถรวาท สัญลักษณ์สำคัญของพุทธศาสนาก็คือวัด ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือบริเวณที่ประกอบด้วยอาคารสิ่งก่อสร้าง ถาวรวัตถุต่าง ๆ เพื่อสักการะและบำเพ็ญศาสนกิจ รวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ในสมัยโบราณเมื่อแรกมีศาสนา การประกอบพิธีกรรม หรือกิจกรรมทางศาสนา อาจไม่จำเป็นต้องมีอาคารที่ถาวร แต่เป็นที่กำหนดขอบเขตหรือใช้สถานที่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรืออาคารที่มีอยู่แล้วตามความจำเป็นและความเหมาะสมต่อสถานการณ์ เมื่อศาสนาได้รับความนับถือแพร่หลาย มีนักบวชในศาสนามากยิ่งขึ้น มีผู้ศรัทธามากยิ่งขึ้น ศาสนสถานกลายเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องก่อสร้างขึ้นอย่างถาวรและประณีตตามประเพณีที่ถือปฏิบัติกันตามคตินิยมของแต่ละศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นแหล่งรวมงานศิลปวิทยาการหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีคุณค่า นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เดิมทีเดียว ทุนทางวัฒนธรรมที่มีภายในวัดตั้งที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ไม่ได้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางจิตใจ และเป็นศูนย์รวมของวิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในอดีต แต่ในยุคปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้วิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงทำให้องค์กรทางสังคมต่าง ๆ ต้องปรับตัวไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าวแล้ว วัดซึ่งเป็นสถานบันทางพุทธศาสนา ก็ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากศูนย์กลางทางศาสนาไปสู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

6. การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยว

อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการรับรู้ความเข้าใจ ว่าเราเป็นใคร และคนอื่นเป็นใคร นั่นคือการดำรงอยู่ว่า เรารับรู้เกี่ยวกับตัวเราอย่างไร และคนอื่นรับรู้เกี่ยวกับเราอย่างไร (Berger and Luckman, 1967) การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดที่ได้รับความนิยมในการท่องเที่ยวในประเทศไทยส่วนใหญ่สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

6.1 การทำต้นทุนทางวัฒนธรรมให้มีมูลค่า

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าทางวัฒนธรรม นอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด เป็นต้น และทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ เป็นทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ความคิด ความเชื่อ และค่านิยม เป็นต้น (Throbsby, 2001) ต้นทุนทางวัฒนธรรมของวัดมีทั้งที่สามารถสัมผัสได้ และสัมผัสไม่ได้ วัดเหล่านี้จะได้รับความนิยมจากชาวพุทธหรือนักท่องเที่ยว เพราะความศรัทธาที่มีต่อวัดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในวัดนั้น ๆ ต้นทุนทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดที่ได้รับความนิยมในการเดินทางมาท่องเที่ยว มี 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) พระพุทธรูป

พระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เป็นที่เคารพสักการะเลื่อมใสของชาวพุทธ นับเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญมาก เพราะพระพุทธรูปถือว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาของพุทธศาสนา ชาวพุทธเชื่อกันว่า การได้กราบไหว้บูชาพระพุทธรูปเก่าแก่และมีความศักดิ์สิทธิ์ จะนำมาซึ่งความสุขความเจริญ หรือแม้กระทั่งปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ แก่ผู้กราบไหว้ จึงทำให้ชาวพุทธนิยมมาเคารพบูชาพระพุทธรูปสำคัญตามวัดต่าง ๆ

2) เจดีย์

ชาวไทยนิยมสร้างเจดีย์ขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะปกป้องคุ้มครองให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข บางแห่งมีตำนานการสร้างที่ได้รับการถ่ายทอดออกมาเป็นวรรณกรรมสำคัญประจำท้องถิ่น จนได้รับความเคารพสักการะและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านในท้องถิ่นและชาวไทยทั่วประเทศ ด้วยเหตุนี้วัดซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระธาตุเจดีย์จึงได้รับความนิยมในการไปท่องเที่ยวหรือไปกราบไหว้บูชา เช่นเดียวกับวัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่

3) สถาปัตยกรรมที่สวยงาม

สถาปัตยกรรมที่สวยงามภายในวัดจัดเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ส่วนใหญ่วัดในประเทศไทยจะนิยมสร้างโบสถ์ วิหาร ที่สวยงามเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติโดยเฉพาะโบสถ์ในฐานะสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาของพระสงฆ์ นับเป็นจุดเด่นของแต่ละวัด จะมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

6.2 การอาศัยความศรัทธาที่มีต่อพระ

ความมีชื่อเสียงของเจ้าอาวาสหรือพระเถระที่สำคัญของวัดก็เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของวัดที่ได้รับความนิยมในการเดินทางมาท่องเที่ยว เพราะคนไทยให้ความสำคัญต่อพระสงฆ์อย่างมาก เนื่องมาจากความเชื่อที่ได้รับปลูกฝังตามคติทางพุทธศาสนาที่ว่า พระ คือ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีฐานะสูงส่งกว่าชาวบ้าน การได้ไปทำบุญหรือการไปกราบสักการะท่านจะได้รับความเป็นสิริมงคล การยกย่องและเคารพพระสงฆ์ จึงกลายมาเป็นการสร้างอัตลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งที่ตั้งดูดให้ชาวบ้านเดินทางมาท่องเที่ยววัดดังกล่าว แม้วัตถุประสงคจะมาเพื่อกราบไหว้บูชาพระ องค์สำคัญของวัดก็ตาม

6.3 การผสมผสานความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น

การผสมผสานความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นเข้าด้วยกันเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของวัดเพื่อการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่ง เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการผสมผสานระหว่างความนิยมในการบูชาใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดำรงชีวิตอยู่ติดแม่น้ำ เข้ากับคติทางพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู จนเกิดประเพณีประดิษฐ์ขึ้นมา นั่นคือ บั้งไฟพญานาค ซึ่งเชื่อกันว่า พญานาคได้ปล่อยบั้งไฟขึ้นมาจากน้ำเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าที่ได้เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในวันออกพรรษาตามคติทางพุทธศาสนา อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ การนำชื่อของวัดที่มีความหมายที่ดี หรือวัดที่มีชื่อเป็นมงคลมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยว เช่น วัดที่มีชื่อเป็นมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ 9 วัด ได้แก่ วัดลอยเคราะห์ วัดดบภัย วัดดวงดี วัดศรีเกิด วัดชัยพระเกียรติ วัดหมื่นเงินกอง วัดหมื่นล้าน วัดปราสาท และวัดเชียงมั่น เป็นต้น ทำให้เกิดโครงการท่องเที่ยววัดงามนามมงคลเหล่านี้

6.4 การสร้างจุดสังเกตที่เป็นเอกลักษณ์

วัดที่ไม่มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ไม่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมก็จำเป็นต้องสร้างจุดสังเกต (landmark) ซึ่งจะเป็นสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่เพื่อสร้างเป็นอัตลักษณ์ ส่วนใหญ่จุดสังเกตหรือสัญลักษณ์ของวัดที่นำมาซึ่งความนิยมในการเดินทางไปท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งเคารพทางศาสนา เช่น พระพุทธรูปเจดีย์ โบสถ์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะต้องมีขนาดใหญ่และมีความสวยงามเป็นหลักสำคัญวิธีการดังกล่าวนี้ได้รับความนิยมอย่างมากในยุคปัจจุบัน วัดต่าง ๆ ได้นำแนวความคิดดังกล่าวนี้สร้างจุดสังเกตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัดและท้องถิ่น เพื่อเป็นจุดเด่นในการดึงดูดให้คนเข้ามาวัด ทั้งเพื่อการประกอบกิจกรรมทางศาสนา และการท่องเที่ยว

6.5 การสร้างประเพณีประจำวัดและท้องถิ่น

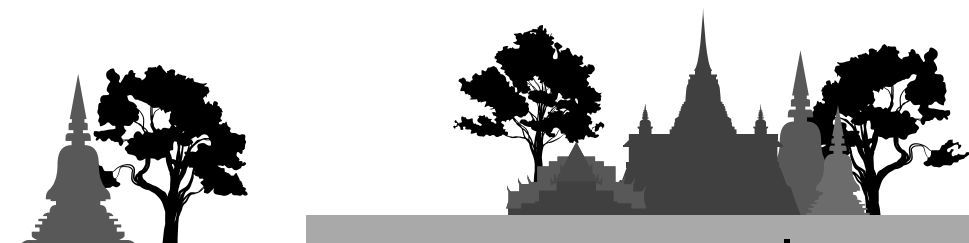
การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งก็คือการสร้างประเพณีประดิษฐ์ขึ้นเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของวัดและดึงดูดผู้คนให้มาท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจทำได้ทั้งในลักษณะของการปรับปรุงประเพณีพิธีกรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือแม้กระทั่งประดิษฐ์ประเพณีบางอย่างขึ้นมาใหม่ จากคติคำสอนทางพุทธศาสนาและความเชื่อหรือตำนานท้องถิ่น เพื่อทำประเพณีเหล่านี้ให้มีมูลค่าอันเกิดจากการใช้จ่ายที่เกิดจากการท่องเที่ยวนั่นเอง การสร้างประเพณีประจำวัดและท้องถิ่นเป็นการทำให้วัฒนธรรมมีมูลค่าทางการตลาดนับเป็นกลยุทธ์ในการสร้างอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวของวัด เพราะนักท่องเที่ยวมักจะนิยม

ท่องเที่ยวในงานประเพณีหรือเทศกาลที่สำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นนั้น ๆ

สรุปได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันส่งผลกระทบต่อสังคมมนุษย์ในทุกภาคส่วน แม้กระทั่งสถาบันทางศาสนาก็ได้รับผลกระทบจากความเจริญของโลกของโลกทุนนิยม เช่นเดียวกัน วัดในฐานะองค์กรทางศาสนาก็มีการปรับตัวเป็นไปตามกระแสดังกล่าว จากเดิมในฐานะสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาและเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตใจของชาวพุทธ วัดก็ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่สำคัญของประเทศไทย การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยวมี 5 ประการ คือ การทำต้นทุนทางวัฒนธรรมให้มีมูลค่า ส่วนใหญ่จะเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และมีมรดกทางวัฒนธรรมศาสนาที่สำคัญ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ และสิ่งปลูกสร้างที่มีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม เป็นต้น ประการที่สอง ได้แก่ การอาศัยความศรัทธาที่มีต่อพระที่ได้รับการเคารพนับถือ เพราะชาวพุทธให้ความสำคัญต่อฐานะพระมากกว่าชาวบ้าน หากวัดใดที่มีพระที่มีชื่อเสียงก็จะได้รับความนิยมในการเดินทางไปเพื่อกราบไหว้พระรูปนั้น ๆ แม้ท่านจะมรณภาพไปแล้วก็ตาม ประการที่สาม ได้แก่ การผสมผสานความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทั้งทางในรูปแบบของพิธีกรรมและปูชนียวัตถุทางศาสนาที่สำคัญขึ้น ในท้องถิ่นทำให้เกิดจุดสนใจเพื่อการท่องเที่ยวจากผู้คนทั้งในและนอกท้องถิ่น ประการที่สี่ ได้แก่ การสร้างจุดสังเกตที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจะเป็นรูปเคารพทางศาสนาที่มีความใหญ่โตและสวยงาม และมีอยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ประการสุดท้าย ได้แก่ การสร้างประเพณีประจำวัดและท้องถิ่น เช่น ประเพณีมีสการพระธาตุหรือรูปเคารพทางศาสนาที่สำคัญ เป็นต้น เพื่อให้ประเพณีกลายมาเป็นจุดขายทางด้านวัฒนธรรม

การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการท่องเที่ยวดังกล่าวนั้น ล้วนแต่เป็นการทำสิ่งที่ไม่ใช่สินค้าให้เป็นสินค้าทั้งสิ้น เพราะสิ่งที่เป็วัฒนธรรมทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นรูปเคารพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา พระที่มีชื่อเสียง ความเชื่อทางศาสนา และประเพณีท้องถิ่นเหล่านี้ล้วนไม่ใช่สินค้า แต่ถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อขายในกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมมาตั้งแต่ต้น แต่เนื่องด้วยระบบสังคมที่เน้นอุตสาหกรรมการผลิตในรูปแบบของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้วัดและองค์กรภาครัฐได้หันมาเปลี่ยนแปลงเป้าประสงค์ของวัดที่เป็นองค์กรทางศาสนาใหม่จนกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนามากกว่าจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตชุมชนดังที่เป็นมาในอดีต

7. วัดทองเที้ยว ในภาคอีสานตอนบน

วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใน 4 จังหวัดของภาคอีสานตอนบน ซึ่งพิจารณาจากความเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ อุดรธานี หนองคาย บึงกาฬ เลย โดยได้เก็บข้อมูลของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมาจำนวน 5 วัด จะขอนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวในวัดต่าง ๆ ตามลำดับดังต่อไปนี้

7.1 วัดป่าภูก้อน

วัดป่าภูก้อน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่านายูงและป่าน้ำโสม ท้องที่บ้านนาคำ ตำบลบ้านก้อง อำเภอนายูง จังหวัดอุดรธานี อันเป็นรอยต่อแผ่นดิน 3 จังหวัด คือ อุดรธานี เลย และหนองคาย (<http://www.watpaphukon.org> สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 กันยายน 2561)

การที่ชาวพุทธหรือนักท่องเที่ยวอื่น นิยมไปเที่ยววัดภูก้อนเนื่องจากสภาพป่าที่ร่มรื่นและเงียบสงบสวยงามแล้ว สถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างโดยเฉพาะพระอุโบสถมีความงดงามอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปปางปรีณิพพานขนาดใหญ่ที่สร้างมาจากหินอ่อนทั้งงดงามให้นักท่องเที่ยวได้เคารพสักการะ อาจถือได้ว่าการมีสถาปัตยกรรมที่สวยงามเป็นจุดดึงดูดสำคัญให้คนมาท่องเที่ยววัดป่าภูก้อน เพราะไม่ใช่วัดที่มีประวัติศาสตร์การก่อสร้างที่ยาวนานหรือมีพระพุทธรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองเช่นวัดอื่น ๆ สิ่งต่าง ๆ ล้วนสร้างขึ้นใหม่ทั้งสิ้น สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของวัดป่าภูก้อน มีดังต่อไปนี้

1) วิหารสังฆบิตร

หากจะถามเหตุผลในการเดินทางไปวัดภูเก้าก่อนของนักท่องเที่ยวก็จะได้คำตอบอันเดียวกันว่า เพราะความงดงามของพระวิหารสังฆบิตรที่ตั้งอยู่ท่ามกลางป่าไม้แต่มีความสง่างามอย่างยิ่ง นับเป็นจุดเด่นของวัดป่าภูเก้าที่แตกต่างจากวัดสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ เพราะผสมผสานกับความสวยงามทางธรรมชาติและ ความงดงามของสถาปัตยกรรมผนวกเข้ากับ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปภายใน เป็นสิ่งสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจมาท่องเที่ยว ณ วัดป่าภูเก้าแห่งนี้ นับเป็นการสร้างเอกลักษณ์เพื่อเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

พระวิหารสังฆบิตร (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

2) พระพุทธไสยาสน์โลกนาถศาสดามหามุนี

ภายในพระวิหารสังฆบิตรหลังงามนั้นมีการประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ นามว่า พระพุทธไสยาสน์โลกนาถศาสดามหามุนี สถานที่แห่งนี้เป็นจุดสังเกตหรือแลนด์มาร์ค (Landmark) ของวัดป่าภูเก้า เพราะความสวยงามของสถาปัตยกรรม ผสมกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปที่เป็นองค์ประธานในภายใน เมื่อสร้างในที่สูงย่อมนำมาซึ่งความเลื่อมใสของนักท่องเที่ยวอย่างยิ่ง

พระพุทธไสยาสน์โลกนาถศาสดามหามุนี (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

การขึ้นไปนมัสการพระพุทธรูปดังกล่าวนี้ นักท่องเที่ยวจะต้องแสดงความเคารพด้วยการแต่งกายสุภาพ โดยจะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลอำนวยความสะดวกว่าท่านใดควรจะขึ้นไป หากนักท่องเที่ยวคนใดแต่งกายไม่เรียบร้อย จะต้องให้ไปแต่งตัวให้เรียบร้อยเสียก่อน เนื่องจากผู้ที่ขึ้นนมัสการพระพุทธรูปห้ามแต่งกายไม่สุภาพ เช่น ห้ามใส่เสื้อแขนกุด เสื้อเอวลอย เสื้อผ้าเนื้อบาง กางเกงขาสั้น กางเกงรัดรูป และกระโปรงสั้น เป็นต้น โดยทางวัดจะจัดเตรียมผ้าถุงหรือเครื่องนุ่งห่มที่สุภาพไว้ให้ ดังภาพต่อไปนี้

ข้อพึงสำรวมของนักท่องเที่ยว (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

นอกจากนี้ ในการจะถ่ายรูปหรือวิดีโอของวิหารสังฆปิตร ก็ต้องมีระเบียบอย่างชัดเจน บางเรื่องถึงกับต้องขออนุญาตก่อนถ่ายทำด้วย ดังนั้น การเดินทางไปท่องเที่ยววัดป่าภูก่อนจึงมีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนมากกว่าวัดอื่น ๆ อาจเป็นเพราะความสวยงามของสถาปัตยกรรมที่อาจเกิดการเลียนแบบหรือการถ่ายทำไปเพื่อผลทางการค้าโดยไม่ขออนุญาตจากทางวัดนั่นเอง ดังภาพต่อไปนี้

ระเบียบการถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

3) ภาพแกะสลักพุทธประวัติที่สวยงาม

สิ่งสวยงามภายในวิหารสังฆมิตร์ที่นำมาซึ่งความเลื่อมใสอีกอย่างหนึ่ง ภาพแกะสลักพุทธประวัติที่สวยงามเรียงตามลำดับตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม และปรินิพพาน ประเด็นที่เป็นข้อสังเกตของผู้เขียนก็คือ วัดท่องเที่ยวที่มีโบสถ์หรือวิหารเป็นจุดดึงดูดความสนใจ มักจะมีภาพพุทธประวัติเช่นเดียวกัน ส่วนความสวยงามแล้วแต่ละสถานที่จะทำได้ อันเนื่องมาจากเป็นสถานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า จึงนิยมนวดหรือสลักรูปพุทธประวัติและชาดกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า

ภาพแกะสลักตอนประสูติ (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ภาพแกะสลักตอนตรัสรู้ (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

ภาพแกะสลักตอนปรินิพพาน (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

นอกจากนี้ ยังมีภาพแกะสลักเกี่ยวกับชาตกที่แสดงถึงการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ จำนวน 10 ชาติ อีกด้วย การสร้างรูปสลักเหล่านี้จะกระตุ้นให้เกิดพุทธานุสตรึงถึงพระพุทธเจ้า เพื่อการน้อมนำเอาพุทธจริยาวัตรของพระองค์เข้ามาปฏิบัติในตัวเอง นั่นคือ การบำเพ็ญบารมี 10 ประการ ซึ่งถือเป็นหลักคุณธรรมสำคัญที่สามารถนำพาลบุดคลไปสู่ความสำเร็จได้ บางครั้งไม่จำเป็นว่าเราจะต้องเป็นพระพุทธเจ้าเสมอไป แต่หลักธรรมเหล่านั้นสามารถนำมาพัฒนาตนเองได้ กล่าวคือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา สิ่งเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่พัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์

การมีภาพหรือรูปสลักชาตกเหล่านี้ไว้ก็เป็นอุบายเครื่องสอนธรรมผนวกกับความสวยงามก็เป็นเครื่องสร้างศรัทธาอีกอย่างหนึ่ง การนำเอาชาตกเรื่องทศบารมีมาสลักไว้ในพระวิหารหรือพระอุโบสถแสดงให้เห็นถึงคติทางพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นศักยภาพของมนุษย์

ที่สามารถพัฒนาตนเองจนสามารถบรรลุธรรมสูงสุดได้ โดยมีพระพุทธเจ้าทรงกระทำให้เป็นตัวอย่างแล้ว ในฐานะที่เป็นสาวกของพระพุทธองค์จึงควรน้อมนำเอาพุทธจริยวัตรดังกล่าว มาประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่พระพุทธองค์ทรงบรรลุแล้วนั่นเอง

ภาพแกะสลักทศชาติ ตอน บำเพ็ญวิริยบารมี และเมตตบารมี
(ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ภาพแกะสลักทศชาติ ตอน บำเพ็ญอิชฐานบารมี (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ภาพแกะสลักทศชาติ ตอน บำเพ็ญปัญญาบารมี (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ภาพแกะสลักทศชาติ ตอน บำเพ็ญทานบารมี (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

เนื่องจากพระวิหารสังฆปิตรตั้งอยู่บนพื้นที่สูง การจะขับรถขึ้นไปเองไม่ปลอดภัยสำหรับผู้ที่ไม่ชินเส้นทาง ดังนั้น วัดจึงได้มีบริการจัดรถที่นำนักท่องเที่ยวขึ้นไปสักการะพระวิหารสังฆปิตรให้ โดยนักท่องเที่ยวแต่ละคนจะต้องมีระเบียบเรียบร้อยโดยการเข้าคิวต่อแถว เพื่อขึ้นและลงอย่างมีระเบียบ

การขึ้นรถขึ้นและลงวิหารสังฆปิตร (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

4) สินค้าที่ระลึก

แม้วัตถุประสงค์ดั้งเดิมของวัดจะไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็ตาม แต่เมื่อนักท่องเที่ยวนิยมไปมากขึ้นวัดก็จำเป็นต้องมีระบบบริหารจัดการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และมีกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นที่มาของรายได้ เพราะไม่มีการเก็บเงินค่าเข้าชมกิจกรรมหรือวิธีการเพื่อหารายได้ แม้จะไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักก็ตามของวัดป่าภูก้อน มีดังต่อไปนี้

การขายสินค้าที่มีจำนวนหลากหลายโดยมีมีชื่อว่า ร้านอู่บุญ โดยใช้คำว่า ผาภูฏศ เพื่อพุทธศาสนิกชน ภายในร้านมีสินค้าที่เป็นของที่ระลึก หนังสือธรรม และการเช่าซื้อวัตถุมงคลต่าง ๆ เช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ ทั่วไป

ร้านขายของที่ระลึกภายในบริเวณพระวิหารเทพบิตร (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

แก้วที่ระลึกภายในร้านอุบุญ (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ออมสินที่ระลึกภายในร้านอุบุญ (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

หนังสือกรรมที่วางขายภายในร้านอุบุญ (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

ตู้บริจาคภายในบริเวณวิหาร (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

สร้อยข้อมือที่ระลึก (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

ผ้าถุงที่ระลึก (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

สิ่งของที่ระลึกต่าง ๆ (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

จะเห็นได้ว่า ระบบบริหารจัดการของวัดป่าภูก้อนมีความเป็นระเบียบมาก เนื่องจาก มีนักท่องเที่ยวเดินทางมามาก ย่อมมีค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการสถานที่เพื่อรองรับ ไม่ว่าจะเป็นค่าสาธารณูปโภค การบูรณปฏิสังขรณ์สิ่งที่สึกหรอ ล้วนต้องมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ดังนั้น จึงมีร้านค้าที่วางขายของที่ระลึกต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยว ของที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนา หนังสือธรรม ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น เป็นต้น แม้จะเป็นวัดในทางพุทธศาสนา แต่วัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาวัดแห่งนี้ก็เพื่อชมความงามของสถาปัตยกรรมและภูมิภาครวมผนวกกับธรรมชาติให้ถึงดงามนั่นเอง

จากที่นำเสนอเกี่ยวกับวัดป่าภูก้อนมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของวัดป่าภูก้อน คือ การมีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ได้แก่ พระวิหารสังฆมณฑลผสมผสานกับธรรมชาติของป่าไม้ที่ร่มรื่น เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชม แม้วัดจะไม่มีต้นทุนทางวัฒนธรรม

แต่ก็ได้สร้างจุดสนใจขึ้นมา โดยที่วัดอุปสงคังดั้งเดิมจะไม่ได้เป็นไปเพื่อการท่องเที่ยวก็ตาม แต่ความสวยงามทางสถาปัตยกรรมและความงามของธรรมชาติ ทำให้กลายเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของวัดปากก้ออน ทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

7.2 วัดโพธิ์ชัย

วัดโพธิ์ชัย ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย ถือว่าเป็นวัดประจำจังหวัด มีความสำคัญในฐานะเป็นวัดที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญ คือ หลวงพ่อพระใส ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ชาวหนองคายนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพสักการะอย่างยิ่ง

โบสถ์ที่ประดิษฐานหลวงพ่พระใส (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

การกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของวัดโพธิ์ชัย เกิดมาจากการมีต้นทุนทางวัฒนธรรม นั่นคือหลวงพ่พระใสนั่นเอง ความศรัทธาของชาวหนองคายและนักท่องเที่ยวเกิดขึ้นมาจากการดำเนินการสร้างและการได้มาประดิษฐาน ณ วัดโพธิ์ชัย แห่งนี้

ตามตำนานเล่าไว้ว่า พระธิดา 3 พี่น้องของกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง ได้ร่วมกันสร้างพระพุทธรูปประจำพระองค์ขึ้น 3 องค์ เพื่อสืบทอดพุทธศาสนา แล้วขนานนามพระพุทธรูปตามพระนามว่า พระสุก พระเสริม และพระใส มีขนาดลดหลั่นกันตามลำดับ พระสุกนั้นเป็นพระประจำผู้ใหญ่ พระเสริมประจำคนกลาง ส่วนพระใสประจำคนสุดท้อง

ตามประวัติการสร้างเล่าว่า มีพิธีการทางบ้านและทางวัดช่วยกันใหญ่โต มีคนสวดเพลาหลอมทองอยู่ไม่ขาดระยะ นับเป็นเวลา 7 วันแล้ว ทองก็ยังไม่ละลาย ถึงวันที่ 8 เวลาเพล เหลือหลวงตากับสามเณรน้อยรูปหนึ่งสวดอยู่ได้ปรากฏมีชีปะขาวคนหนึ่งมาขอช่วยทำ หลวงตากับเณรน้อยจึงไปฉนเพล ญาติโยมที่มาส่งเพลจะลงไปช่วยแต่มองไปเห็นชีปะขาวจำนวนมาก

ช่วยกันสืบทอดอยู่ แต่เมื่อถามพระ พระมองลงไปก็เห็นเป็นซีปะขาวคนเดียว พอฉันทพลเสร็จ คนทั้งหมดจึงลงมาดู ก็เกิดความอัศจรรย์ยิ่ง เหตุเพราะได้เห็นทองทั้งหมดถูกเทลงในบา้ทั้ง 3 บา้ และไม่เห็นซีปะขาวแล้ว

หลังสร้างเสร็จพระสุก พระเสริม และพระใส ได้ประดิษฐานไว้ ณ เมืองหลวงอาณาจักรล้านช้างมาช้านาน คราใดที่เกิดสงครามบ้านเมืองไม่สงบสุข ชาวเมืองก็จะนำพระพุทธรูปทั้งสามไปซ่อนไว้ที่ภูเขาควาย หากเหตุการณ์สงบแล้วจึงนำกลับมาไว้ดังเดิม ส่วนหลักฐานที่ว่าประดิษฐานอยู่ ณ เมืองเวียงจันทน์ตั้งแต่เมื่อใดนั้น ยังไม่มีปรากฏแน่ชัด ทราบเพียงว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้นที่เมืองเวียงจันทน์ ราชธานีไทยได้ส่งกองทัพลงมาปราบเมืองเวียงจันทน์ เสร็จสิ้นแล้วได้อัญเชิญพระสุก พระเสริม และพระใสจากภูเขาควายมาที่จังหวัดหนองคาย

การอัญเชิญนั้นได้ประดิษฐานหลวงพ่ทั้งสามไว้บนแพไม้ไผ่ล่องมาตามลำน้ำโขง เมื่อล่องมาถึงเวินแท่นได้เกิดอัศจรรย์ คือ แท่นของพระสุกได้แตกแพจมลงในน้ำ โดยเหตุที่มีพายุแรงจัดพัดแพจนเอียงชะเนาะที่ขึ้นพระแท่นติดกับแพไม่สามารถที่จะทนน้ำหนักของพระแท่นไว้ได้ บริเวณนั้นจึงชื่อว่า เวินแท่น ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ครั้นล่องแพต่อมาจนถึงแม่น้ำโขงตรงปากจันทน์ เฝียงกับบ้านหนองกุง อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดหนองคาย ได้บังเกิดฝนฟ้าคะนอง พระสุกได้แตกแพจมลงในน้ำหายไป ท้องฟ้าที่วิปริตต่าง ๆ จึงหายไป บริเวณนั้นจึงได้ชื่อ เวินสุก เพราะเป็นสถานที่หายไปของพระสุก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาด้วยเหตุข้างต้นนั้น การอัญเชิญครั้งนี้จึงเหลือแต่พระเสริมและพระใสมาถึงหนองคาย โดยได้อัญเชิญพระเสริมไปประดิษฐานไว้ ณ วัดโพธิ์ชัย ส่วนพระใสได้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ วัดหอก่อง หรือวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ และได้สร้างองค์จำลองของพระสุกไว้ที่วัดศรีคุณเมืองในปัจจุบัน (<https://th.wikipedia.org> สืบค้นวันที่ 7 กันยายน 2561)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงอัญเชิญพระเสริมจากวัดโพธิ์ชัยลงไปยังกรุงเทพฯ และอัญเชิญพระใสจากวัดหอก่องขึ้นประดิษฐานบนเกวียนโดยจะอัญเชิญลงไปกรุงเทพฯ ด้วย แต่พอมมาถึงวัดโพธิ์ชัย หลวงพ่อพระใสได้แสดงปาฏิหาริย์จนเกวียนหัก จึงอัญเชิญลงไปได้ไม่ได้ ได้แต่พระเสริมลงไปกรุงเทพฯ ประดิษฐาน ณ วัดปทุมวนาราม ส่วนหลวงพ่พระใสได้อัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จนถึงปัจจุบัน ความอัศจรรย์ของหลวงพ่พระใสจนได้สมญานามว่า หลวงพ่เกวียนหัก (<http://www.dhammadhammhai.org> สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2561)

ตำนานดังกล่าวก่อให้เกิดความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่พระใส จนกลายเป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัดหนองคาย เพราะนักท่องเที่ยวเชื่อว่าการได้มาสักการะพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จะสร้างสิริมงคลให้แก่ตนเองและครอบครัว วัดอุประสงค์หลักของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมา ณ วัดแห่งนี้ ก็คือการได้กราบไหว้สักการะหลวงพ่พระใสนั่นเอง

หลวงพ่พระใส (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

อาจกล่าวได้ว่า หลวงพ่พระใสเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของวัดโพธิชัย และจังหวัดหนองคาย เพราะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในและภายนอกจังหวัดหนองคาย ให้เข้ามาเพื่อกราบสักการะหลวงพ่พระใส ทำให้เกิดกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ขึ้นในวัดโพธิชัย

อันสืบเนื่องมาจากความเคารพศรัทธาในหลวงพ่พระใสนั่นเอง จนทำให้ผู้คนหลั่งไหลมายังวัดแห่งนี้เป็นจำนวนมาก อย่างมาฆดสาวย กิจกรรมสำคัญภายในวัดโพธิ์ชัยซึ่งนารายได้มาบำรุงวัดมีหลากหลาย ดังต่อไปนี้

1) การรับบริจาค

ภายในพระอุโบสถที่ประดิษฐานหลวงพ่พระใสและอาคารรอบ ๆ ปรากฏมีตู้บริจาคจำนวนมาก เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคตามกำลัง แบ่งออกเป็นหลากหลายวัตถุประสงค์ เช่น ค่าน้ำค่าไฟ ค่าบำรุงวัด ค่าภัตตาหารน้ำดื่มพระภิกษุสามเณร การสาธารณกุศล โลงศพไร้ญาติ โดยจะมีคำว่าตู้รับบริจาคหลวงพ่พระใสทุกตู้ อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นสิ่งสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่พระใสที่สามารถเรียกศรัทธาจากผู้เข้ามาภายในวัดได้เป็นอย่างดี และจะมีลักษณะเหมือนกันแทบทุกวัดที่จะต้องมตู้รับบริจาคเป็นอัตลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งเช่นกัน

ตู้รับบริจาคตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

2) การบูชาวัตถุมงคล

ภายในบริเวณพระอุโบสถของวัดโพธิ์ชัยจะมีศาลาหลังหนึ่งที่ใช้สำหรับเป็นสถานที่บูชาวัตถุมงคล โดยเฉพาะพระเครื่องและรูปเหมือนของหลวงพ่พระใส โดยจะมีการโฆษณาพุทธาภภาพของบุคคลที่ได้บูชาหลวงพ่พระใสไปแล้วแล้วแคล้วคลาดจากภยันตราย เช่น หลวงคนหนึ่งที่บูชาหลวงพ่พระใสไปแล้วถูกฟ้าผ่าแต่ไม่ตาย เป็นต้น โดยจะมีพระภิกษุและเจ้าหน้าที่ของวัดเป็นผู้ดำเนินการให้บูชา ซึ่งเป็นวิธีการหารายได้เพื่อบำรุงวัดอีกประการ

หนึ่งโดยมีหลวงพ่พระใสเป็นจุดดึงดูดศรัทธาของผู้เลื่อมใส พร้อมทั้งวิธีการโฆษณาสรรพคุณในเรื่องพุทธานุภาพในลักษณะต่าง ๆ แต่รุ่นที่กำลังเป็นที่นิยมขณะลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้น จะเป็นรุ่นฟ้าผ่า ซึ่งเกิดจากเรื่องราวของสตรีที่ค้องหลวงพ่พระใสแล้วถูกฟ้าผ่า แต่ไม่ตาย จึงกลายมาเป็นที่มาของหลวงพ่พระใสรุ่นฟ้าผ่า ดังรูป

การประชาสัมพันธ์ปาฏิหาริย์ของหลวงพ่พระใส (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

นอกจากนี้ยังมีพระเครื่องพระพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่พระใสรุ่นต่าง ๆ จำนวนมากมีไว้ให้ผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาได้เช่าบูชา เพื่อความเป็นสิริมงคลเมื่อได้เดินทางมายังวัดโพธิ์ชัย โดยจะมีโชว์ไว้ในตู้และมีพระภิกษุรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของวัดอำนวยความสะดวกในการเช่าบูชา ดังรูป

วัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่พระใสรุ่นต่าง ๆ เพื่อผู้ศรัทธาเช่าบูชา

(ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

3) ตู้ไปรษณีย์ส่งบุญ

รูปแบบการบริจาคทรัพย์สินนอกจากตู้บริจาคดังกล่าวแล้วข้างต้น ยังมีการหารายได้จากตู้บริจาคที่มีลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่ง เรียกว่า ตู้บริจาคไปรษณีย์บุญ (Merit Post) ส่งบุญถึงคนที่คุณรัก ซึ่งมีรากฐานมาจากคำสอนทางพุทธศาสนาที่สอนว่า บุญกุศลที่คนหนึ่งทำสามารถส่งต่อไปยังบุคคลอื่นที่ตายไปแล้วจากโลกนี้ได้ ที่เรียกว่า การอุทิศกุศล ผสมผสานกับตู้ไปรษณีย์แต่ต่างกันตรงที่ช่องในการส่งจดหมายนั้นจะต้องเอาเงินบริจาคใส่ไปแทน แต่ละช่อง

ก็มีบุคคลผู้ที่เราจะอุทิศส่วนกุศลไปให้แตกต่างกัน เช่น ช่องที่อุทิศแก่บิดามารดาและผู้มีพระคุณ ช่องที่อุทิศแก่เทพบุตรเทวดาประจำตัว ช่องสุดท้ายอุทิศแก่เจ้ากรรมนายเวร เจ้าที่เจ้าทางและพระแม่ธรณี โดยระบุว่าสามารถหยอดได้ทั้งเหรียญและแบงค์ วิธีการนี้เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดการตลาดสมัยใหม่ผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนา เพื่อดึงดูดศรัทธาของผู้เข้ามาภายในวัดเพื่อหารายได้บำรุงวัดอีกประการหนึ่ง อาจถือว่าเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการขอรับบริจาค นอกจากวิธีการทั่ว ๆ ไป

ตู้โปรชนียะส่งบุญ (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

4) การถวายสังฆทาน

กิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของวัดท่องเที่ยวในการหารายได้ก็คือการถวายสังฆทาน ซึ่งไม่ใช่ถวายสงฆ์ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ตามหลักการทางพุทธศาสนา แต่หมายถึงการถวายสิ่งของเครื่องใช้ให้พระสงฆ์เท่านั้น โดยเครื่องใช้สอยต่าง ๆ จะถูกจัดเตรียมไว้แล้วเป็นชุด ๆ เรียกว่า เครื่องสังฆทาน มีไว้บริการชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาสามารถถวายเงินตามกำลังศรัทธาแล้วนำไปถวายพระที่ทางวัดได้มอบหมายหน้าที่ในการเป็นผู้รับสังฆทานไว้

โดยจะมีการปลดเปลื้องวาระในการรับเครื่องสังฆทาน เมื่อถวายเสร็จแล้วชุดเครื่องสังฆทาน ก็จะถูกหมุนเวียนนำมาให้ชาวบ้านบูชาเพื่อไปถวายอีกอย่างนี้เรื่อยไป

การถวายเครื่องสังฆทาน และเครื่องสังฆทานที่ถูกนำมาเวียนให้บูชาใหม่
(ภาพโดย นายทนงค์ศักดิ์ กิจพนาไพร)

นอกจากนี้แล้ว วัดโพธิ์ชัยยังมีกิจกรรมการแสวงบุญด้วยการถวายสังฆทาน 9 วัด สำคัญ ภายในจังหวัดหนองคายอีกด้วย ประกอบด้วย วัดป่าอุดมคงคาณิมิต วัดป่าหนองโง้ง วัดทีลีศรีสะอาด วัดจอมเพชร วัดหนองคอน วัดสว่างอารมณ์ วัดศรีบุญเรือง วัดสุทธาราม และ วัดจันทรงสิวราราม โดยเริ่มต้นที่วัดโพธิ์ชัย เป็นการเดินทางจาริกแสวงบุญ ซึ่งผู้จะเดินทาง จะต้องเตรียมอาหาร เครื่องดื่ม และพาหนะไปเอง เตรียมเงินและสิ่งของบริจาคตาม กำลังศรัทธา ส่วนเทียนพรรษาและเครื่องไทยธรรมวัดโพธิ์ชัยจะดำเนินการทำให้

กิจกรรมดังกล่าวแม้จะเรียกว่าการจาริกแสวงบุญ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะวัดที่ไปแต่ละแห่งเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญในพื้นที่จังหวัดหนองคาย การเดินทางไปเยี่ยมชมและได้ทำบุญถวายสังฆทานก็จะทำให้เกิดความเพลิดเพลินแก่บุคคล ผู้ได้ร่วมเดินทาง เพราะได้เห็นทั้งศาสนสถานและกิจกรรมการถวายทานก็ทำให้จิตใจเบิกบาน อีกด้วย นับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง

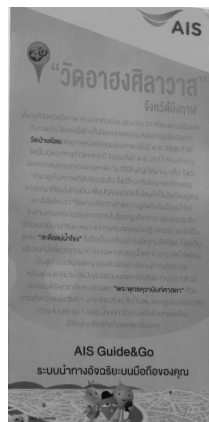

การแสวงบุญถวายสังฆทาน 9 วัด ประจำปี 2561 (ภาพโดย นายทนงค์ศักดิ์ กิจพนาไพร)

จากที่นำเสนอเกี่ยวกับวัดโพธิ์ชัยมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของวัดโพธิ์ชัยคือ การมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ หลวงพ่อพระใสซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีความสำคัญมีประวัติการก่อสร้างที่ชวนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาอันเกิดจากตำนานในการสร้างองค์พระดังกล่าวแล้ว ทำให้กลายเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกราบสักการะหลวงพ่พระใสนั่นเอง นอกจากนี้ วัดโพธิ์ชัยยังมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่พระใสเป็นจุดศูนย์กลาง ได้แก่ การบูชาวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่พระใส การขอรับบริจาคในลักษณะต่าง ๆ และการจารึกแสวงบุญด้วยการถวายสังฆทาน 9 วัด ล้วนแล้วแต่ได้อาศัยความศรัทธาในหลักคำสอนทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น

7.3 วัดอาฮงศิลาวาส

วัดอาฮงศิลาวาส ตั้งอยู่ตำบลสีโค อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า สมัยก่อนวัดนี้เดิมชื่อว่า วัดปาเลไลย์ สร้างโดยหลวงพ่อลุน ต่อมาหลวงพ่อลุนมรณภาพลงในปี พ.ศ. 2506 ทำให้วัดนี้ไม่มีพระภิกษุจำพรรษาหลายปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 ท่านเจ้าคุณนิเทศศาสนคุณ (หลวงพ่อมหาสมาน สิริปัญโญ) ได้ร่วมกับคณะพระภิกษุสงฆ์พร้อมญาติโยมในท้องถิ่นทำการปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่ให้เป็นวัดที่สมบูรณ์ และตั้งชื่อใหม่ว่า “วัดอาฮงศิลาวาส” เพราะอยู่ติดกับริมฝั่งแม่น้ำโขง ใกล้กับแก่งอาฮง

ทางเข้าวัดอาฮงศิลาวาส (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

จุดที่น่าสนใจจนนำไปสู่การเป็นวัดท่องเที่ยวของวัดอาฮงศิลาวาส มีดังต่อไปนี้

1) พระธาตุเจติยศรีอาฮง

ชาวพุทธเชื่อกันว่า เจติย เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

การสร้างเจดีย์ก็เหมือนเป็นสถานที่ศักดิ์ของวัดนอกจากพระอุโบสถที่เป็นสถานที่ประดิษฐานพระประธานประจำวัดแล้ว วัดอาสงได้สร้างพระธาตุเจดีย์บนที่เนินสูงไม่มากนักแต่ก็โดดเด่นและเป็นจุดสนใจสำคัญอย่างหนึ่งของวัดเช่นเดียวกัน นักท่องเที่ยวเมื่อเดินทางมา ณ วัดแห่งนี้ก็จะนิยมขึ้นมาราบไหว้พระธาตุเจดีย์เพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต อันเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องการบูชาสิ่งทีควรบูชาจะทำให้ได้บุญตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนานั้นเอง หรืออย่างน้อยก็สร้างความสบายใจให้แก่ผู้ทำการเคารพบูชาพระธาตุเจดีย์

พระธาตุเจดีย์ศรีอาสง (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

พระธาตุเจดีย์ศรีอาสง (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

2) จุดชมสะดือแม่น้ำโขง

จุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวของวัดนี้คือ การเป็นจุดชมสะดือแม่น้ำโขง เป็นจุดที่แม่น้ำโขงมีความลึกที่สุด ทั้งยังเป็นบริเวณที่น้ำเชี่ยวกรากมาก โดยเฉพาะช่วงฤดูน้ำหลาก มีกระแสน้ำไหลวนเป็นรูปกรวยขนาดใหญ่ สังเกตได้จากเมื่อมีวัสดุหรือซากไม้ขนาดใหญ่ลอยมาเมื่อถึงบริเวณนี้สิ่งของต่าง ๆ จะหมุนวนอยู่ประมาณ 30 นาที จึงจะไหลต่อไป ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็น “สะดือแม่น้ำโขง” มีความกว้างประมาณ 300 เมตร โดยจะสามารถมองเห็น

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจนจากบริเวณวัด (<https://thai.tourismthailand.org> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2561)

นอกจากนี้กิจกรรมสำคัญที่พิเศษอย่างมากของวัดแห่งนี้ก็คือ การเป็นจุดชมปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เรียกว่า บั้งไฟพญานาค ตามความเชื่อของชาวอีสานในบริเวณนี้อีกด้วย โดยชาวบ้านเชื่อว่ามีถ้ำพญานาคอยู่ใต้แก่งอาสง (<https://thailandtopvote.com> เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2561)

วังนาคินพญานาคราช (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

จุดชมสะดือแม่น้ำโขงลึก 200 เมตร (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

บริเวณสะดือแม่น้ำโขง (ภาพโดย ทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

3) ศาลเจ้าแม่เทพีสะดือแม่น้ำโขง

ภายในบริเวณวัดมีการจัดตั้งศาลเจ้าแม่เทพีสะดือแม่น้ำโขงไว้ในบริเวณจุดชมสะดือแม่น้ำโขงด้วย เป็นการผสมผสานความเชื่อท้องถิ่นกับวัดในทางพุทธศาสนา โดยชาวบ้านเชื่อว่า ในแม่น้ำหรือในบริเวณที่เป็นจุดสำคัญของแม่น้ำย่อมจะมีเจ้าแม่ผู้ปกป้องรักษาสถานที่แห่งนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า พุทธศาสนากับความเชื่อท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สามารถผสมผสานกันได้ ทำให้พุทธศาสนาได้รับความนิยมจากชาวบ้านเพราะไม่ขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิมของพวกเขา เจ้าแม่เทพีสะดือแม่น้ำโขงจึงมีปรากฏอยู่ในบริเวณที่วัดทางพุทธศาสนา

การผสมผสานความเชื่อระหว่างพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น ทำให้เกิดรูปแบบพุทธศาสนาที่เรียกว่า พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะคำสอนตามคัมภีร์ทางพุทธศาสนา แต่ยังได้ผนวกเอาความเชื่อท้องถิ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง แม้กระทั่งเรื่องเทพีสะดือแม่น้ำโขงก็เช่นเดียวกัน เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องเทพธิดาเข้ากับแนวความคิดเรื่องเจ้าแม่หรือเจ้าที่เจ้าทางที่ปกป้องรักษามแม่น้ำโขงโดยเฉพาะจุดที่ลึกที่สุด ที่เรียกว่าภาษาชาวบ้านว่า สะดือแม่น้ำโขง นั่นเอง

ศาลเจ้าแม่เทพีสะดือแม่น้ำโขง (ภาพโดย ทนงค์ศักดิ์ กิจพนาไพร)

เจ้าแม่เทพีสะดือแม่น้ำโขง (ภาพโดย ทนงค์ศักดิ์ กิจพนาไพร)

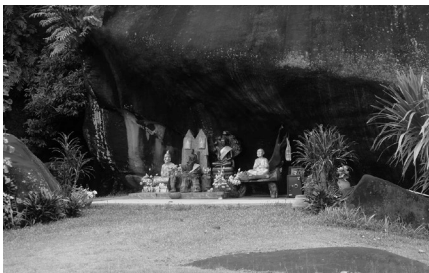
4) อุทยานหินงามอาสง

จุดที่นำท่องเที่ยวอย่างหนึ่งในวัด คือ หินงาม ที่วางอยู่เรียงรายอันเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพราะบริเวณที่ตั้งวัดเป็นแก่ง จึงทำให้มีหินวางเรียงสลับกันไปมาทางวัดจึงได้จัดให้เป็นสถานที่สำหรับเดินชมโขดหินต่าง ๆ ที่วางเรียงกันตามธรรมชาติ เรียกว่าอุทยานหินงามอาสง

อุทยานหินงามอาสง (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

บริเวณของหินที่มีลักษณะเป็นถ้ำก็จะมีรูปเคารพทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป ฤาษี พระเถระสำคัญ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เคารพสักการะ เป็นลักษณะพิเศษของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นวัดทางพุทธศาสนา

รูปเคารพบริเวณอุทยานหินงามอาสง (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

บริเวณอุทยานหินงามอาฮัง (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

จากที่นำเสนอเกี่ยวกับวัดอาฮังศิลาวาสมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของวัดอาฮังศิลาวาสคือการมีธรรมชาติที่งดงาม ได้แก่ แม่น้ำโขงโดยเฉพาะจุดที่เรียกว่า สะตือแม่น้ำโขง พร้อมทั้งการสร้างความสำเร็จเรื่องตำนานเทพีสะตือแม่น้ำโขงขึ้นมาเพื่อให้เกิดความศรัทธาและสร้างความศรัทธาให้แก่ชนพื้นถิ่น และผู้เดินทางไปเที่ยววัดแห่งนี้ไม่ได้เป็นเป้าหมายในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของรูปเคารพทางศาสนาเหมือนวัดอื่น ๆ แต่อาศัยความสวยงามของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำโขง อุทยานหินงามที่เกิดเองตามธรรมชาติ เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังผสมผสานความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับพญานาคที่เชื่อกันว่าอาศัยอยู่ภายในแม่น้ำโขงจนเกิดประเพณีการชมบั้งไฟพญานาคในบริเวณของวัดแห่งนี้อีกด้วย จึงเป็นการทำวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นมาจากเดิม นอกจากนี้วัดยังมีโรงแรมที่พักไว้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบกับวัดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น วัดอาฮังศิลาวาสจะได้รับความสนใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงออกพรรษามากกว่า เพราะเป็นช่วงประเพณีชมบั้งไฟพญานาคที่มีชื่อเสียง อาจไม่ได้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมตลอดปีเช่นที่อื่น

7.4 วัดผาตากเสื้อ

วัดผาตากเสื้อ ที่ตั้งอยู่บนเขาในเขตอำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย เดิมชื่อวัดถ้ำพระหลวงปู่เพชร ปะทีโป ท่านได้เดินทางมาปฏิบัติธรรมบริเวณถ้ำพระ และได้ก่อตั้งวัดผาตากเสื้อขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2477

วัดผาตากเสื้อเป็นวัดปฏิบัติธรรมที่มีทิวทัศน์สวยงามมาก สูงจากระดับน้ำทะเล 550 เมตร ภายในวัดมีธรรมชาติที่สมบูรณ์ เป็นจุดชมวิวแม่น้ำโขงที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่ง ในช่วงที่น้ำลด หากไปยืนอยู่บนวัดผาตากเสื้อแล้วมองลงมายังแม่น้ำโขง จะเห็นสันทรายเป็นริ้วคล้ายเกล็ดพญานาคอย่างชัดเจน โดยได้รับการตั้งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเส้นทางในฝันจากการท่องเที่ยว

แห่งประเทศไทย นั่นก็คือ “เกล็ดพญานาคริมโขง” ซึ่งเป็นความมหัศจรรย์ที่ธรรมชาติสร้างขึ้น ได้อย่างน่าพิศวง

จากจุดชมวิวดัตตาคาสือ หากมองไปทางซ้ายมือจะมองเห็นวิวแม่น้ำโขงวาดยาวโค้งเป็นค้งน้ำกลางแม่น้ำจะมีเกาะขนาดใหญ่ ทำให้แม่น้ำโขงช่วงนี้มีลักษณะคล้ายแยกเป็นรูป Y ที่มองเห็นประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างชัดเจน นอกจากจุดชมวิวดัตตาคาสือแล้ว ปัจจุบันก่อนถึงวัดดัตตาคาสือได้มีการทำจุดชมวิวจึงทำให้มองเห็นวิวสายเกล็ดพญานาคได้อย่างชัดเจนแบบไม่มีอะไรมาปิดบัง (<https://www.paiduaykan.com>)

วัดดัตตาคาสือนับเป็นวัดแห่งเดียวที่สร้างอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวด้วยการสร้างจุดสังเกต หรือ Land Mark ที่แตกต่างจากวัดแห่งอื่นที่นิยมสร้างรูปเคารพและสถาปัตยกรรมทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป หรือศาสนสถานที่สวยงาม แต่วัดดัตตาคาสือได้สร้างสกายวอล์ก (Sky Walk) ที่เป็นกระจกใสรูปเกือกม้าเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาชื่นชมวิวทางธรรมชาติ อีกทั้งยังสามารถมองลงไปข้างล่างผ่านกระจกใสได้ นับเป็นจุดเด่นเพื่อการท่องเที่ยวเพียงแห่งเดียว โดยเฉพาะการชมทะเลหมอกยามเช้าผ่านจุดชมวิแห่งนี้ นับเป็นจุดขายที่สำคัญของวัดและจังหวัดหนองคาย ดังนั้นจุดท่องเที่ยวหลักของวัดดัตตาคาสือนั้นจึงมีเพียงสิ่งเดียวได้แก่ จุดชมวิวดัตตาคาสือ

การชมทะเลหมอกจากจุดสกายวอล์ค (เฟซบุ๊ค น้อย หนองคาย)

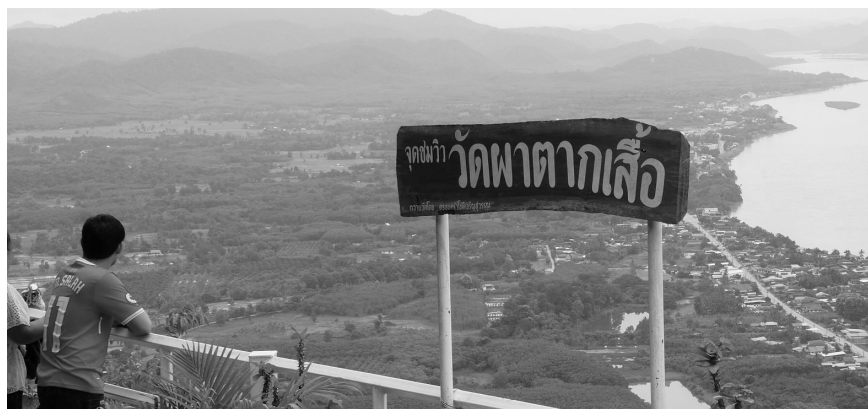

จุดชมวิวกายวอร์ก (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ความงามของแม่น้ำโขงจากจุดชมวิว

นักท่องเที่ยวเข้าแถวรอเดินไปยังจุดชมวิวย่างคับคั่ง

นอกจากจะมีจุดเด่นในการท่องเที่ยวแล้ว สิ่งที่วัดในสถานะแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างจากสถานที่อื่นก็คือ การได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาด้วย ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคทาน การบูชาดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น แต่สิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดจากกลุ่มนักท่องเที่ยว ณ วัดแห่งนี้ก็คือ จะให้ความสนใจกับจุดชมวิวมากกว่าสถานที่อื่น ๆ ภายในวัด แม้วัดแห่งนี้จะมีพระเจดีย์ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจมากเท่ากับการได้มาถ่ายรูปในสถานที่ชมวิว

ประเด็นที่ผู้เขียนอยากจะนำเสนอเพิ่มเติม ก็คือ วัดไม่ได้มีฐานะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียวเช่นในสมัยก่อน แต่วัดพยายามที่จะแสวงหาวิธีการที่จะดึงดูดชาวบ้านให้เข้ามาวัดด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของประเทศซึ่งต้องการขยายฐานความเจริญของธุรกิจการท่องเที่ยวให้เติบโตมากยิ่งขึ้น จึงได้เปลี่ยนแนวทางการสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบเดิมที่มีอยู่แล้ว หันมาสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา นั่นคือ วัด เพราะชาวไทยส่วนใหญ่ล้วนนับถือพุทธศาสนา ดังนั้น จึงพยายามที่จะพัฒนาวัดให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจไม่ใช่ความคิดริเริ่มของวัดเอง แต่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐจึงทำให้มีกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นป้ายโฆษณา ป้ายบอกทาง สถานที่ถ่ายรูปที่แสดงถึงสถานที่ท่องเที่ยว ป้ายแสดงแหล่งสาธารณูปการ และป้ายแสดงการปฏิตนของนักท่องเที่ยว เป็นต้น เพราะวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การบูชาดอกไม้ธูปเทียน การเข้าวัดถวญงคล เป็นต้น

ถ้าจะตั้งคำถามว่า การพัฒนาวัดให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวมีความเหมาะสมหรือไม่ หากมองในมุมจารีตนิยมก็ดูจะไม่เหมาะสมนัก เพราะวัดเป็นสถานที่สงบต้องไม่พลุกพล่านไปด้วยฝูงชน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระ จึงไม่ใช่สถานที่จะมาท่องเที่ยว แต่เป็นสถานที่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมมากกว่า หากมองในมุมของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ต้องยอมรับว่า สังคมตกอยู่ภายใต้ทุนนิยม วัดเองก็มีค่าใช้จ่ายจำเป็นจะต้องมีการหารายได้เพื่อเอามาทำนุบำรุงและกิจกรรมสาธารณูปโภคในวัด นอกจากนี้วิถีชาวบ้านก็ได้ใกล้ชิดกับพุทธศาสนาเหมือนในอดีต การจะเข้าวัดเพราะความศรัทธาในศาสนาอย่างเดิมก็ลดน้อยถอยลง เพราะวิถีชีวิตที่เร่งรัดและบีบคั้นตามสภาวะการณ์ของโลกในปัจจุบัน ชาวบ้านจึงต้องการมาพักผ่อนมากกว่าที่จะมุ่งไปแสวงหาความสงบตามหลักการทางพุทธศาสนา ดังนั้น การพัฒนาวัดให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงสามารถตอบสนองความต้องการทั้งของวัดและของชาวบ้านได้อย่างเหมาะสม ดีกว่าจะปล่อยให้วัดร้างไม่มีคนเข้าไปเลย แต่หากสามารถสร้างจุดสนใจแก่ชาวบ้านได้ก็จะได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายทั้งการได้พักผ่อนหย่อนใจและได้ปฏิบัติกิจ

ทางพุทธศานาอีกด้วย วัดเองก็ได้ประโยชน์จากรายได้ที่สามารถนำมาบริหารจัดการภายในวัดได้เช่นเดียวกัน

สถานที่จัดไว้เพื่อถ่ายรูปของวัด (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ป้ายบอกทางและการปฏิบัติตน (ภาพโดย นายทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ป้ายเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวทำบุญ (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ป้ายประชาสัมพันธ์ความงามของวัด (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ป้ายแสดงข้อปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

จากที่นำเสนอเกี่ยวกับวัดผาตากเสื้อมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของวัดผาตากเสื้อ คือ การมีธรรมชาติที่งดงามเช่นเดียวกับอางศิลาवासต่างกันแต่ตรงที่วัดผาตากเสื้อเป็นธรรมชาติที่เป็นเทือกเขา แต่วัดอางศิลาवासเป็นแม่น้ำโขงและแก่งหิน

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของวัดผาตากเสื้อก็คือการสร้างจุดที่เรียกว่า Land Mark หรือ จุดสังเกตที่ทำให้ผู้คนต้องจำได้และอยากมานั่นก็คือ จุดชมวิวที่เรียกว่า สกายวอร์ค ผสมผสานกับความงามทางธรรมชาติริมแม่น้ำโขงและทะเลหมอกที่สวยงามนั่นเอง จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์หลักของคลื่นฝูงชนที่หลั่งไหลมา ณ วัดผาตากเสื้อแห่งนี้ก็คือ การได้มาเยือนจุดชมวิวแห่งนี้ นั่นเอง จะสังเกตเห็นได้ว่าสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ภายในวัด เช่น พระมหาเจดีย์กลับไม่ได้รับความสนใจมากนัก เพราะจุดขายของวัดแห่งนี้ คือ สกายวอร์คนั่นเอง สิ่งนี้น่าสนใจมากเพราะการขายจะต้องมีสินค้าในการขาย จะเห็นได้จากวัดผาตากเสื้อพยายามสร้างจุดขายขึ้นมาเพื่อขายนักท่องเที่ยว นั่นคือ จุดชมธรรมชาติที่วัดอื่นไม่สามารถจะเลียนแบบได้ มันเป็นเหมือนตราสัญลักษณ์หรือแบรนด์ของวัดแห่งนี้ไปเสียแล้วนั่นเอง

7.5 วัดเนรมิตวิปัสสนา

วัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ตั้งอยู่สูงเด่นบนเนินเขา ห่างจากพระธาตุศรีสองรักเล็กน้อย พระอุโบสถและเจดีย์ภายในวัดสร้างด้วยศิลาแลงทั้งหลัง พระอุโบสถมีขนาดใหญ่แตกต่างอย่างวิจิตรตรงตามแบบศิลปะภาคกลาง มีภาพจิตรกรรมทั้งดงามประดับอยู่โดยรอบ มีพระพุทธรูปชินราชจำลองเป็นพระประธาน และมีหุ่นขี้ผึ้งของหลวงพ่อพระมหาพนธ์ สีลวิสุโท ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด และได้มรณภาพไปแล้ว บริเวณพื้นที่โดยรอบมีการจัดแต่งสวนและต้นไม้ร่มรื่นงดงาม

ป้ายประชาสัมพันธ์วัดเนรมิตวิปัสสนา (ภาพโดย นายทองศักดิ์ กิจพนาไพร)

วัดเนรมิตวิปัสสนา ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ หรือหลวงพ่อพระมหาพันธ์ สีลวิสุโท เจ้าอาวาสรูปแรก แต่เดิม วัดมีชื่อว่า “วัดห้วยนาญ” ก่อนจะเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดเนรมิตวิปัสสนา” ในปี พ.ศ. 2521 ขณะหลวงพ่อพระมหาพันธ์ สีลวิสุโท พำนักจำพรรษาอยู่ที่วัดจำปา จังหวัดสุรินทร์ (บ้านเกิด) ท่านได้บารมีในที่ ประชุมสงฆ์ว่าท่านจะออกธุดงค์เดินทางไปเรื่อยไม่พำนักเป็นหลักแหล่งถาวร แต่ที่ประชุมมีความเห็นพ้องกันว่าหลวงพ่อมีอายุมากเกรงว่าจะได้รับความลำบากอยากให้ท่านมีที่พำนักถาวร จะได้เป็นที่อาศัยเป็นเนืองนิตย์แก่ญาติโยมทั้งหลาย ซึ่งหลวงพ่อก็เห็นชอบด้วย ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2522 หลวงพ่อก็เป็นประธานออกเดินธุดงค์พร้อมกับคณะสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ได้เดินทางไปพำนักอยู่ที่พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ระหว่างนั้นหลวงพ่อก็ได้ตัดสินใจหาสถานที่เป็นหลักแหล่งมั่นคงถาวร โดยเลือกเอาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งถูกชาวบ้านบุกรุกเพื่อทำไร่เผาถ่านจนมีลักษณะเป็นที่โล่งเตียนเหมือนภูเขาหัวโล้น ที่เรียกว่า ภูเขาเปื่อย ซึ่งทางวัดได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยได้ เมื่อตั้งวัดขึ้นจึงได้ปลูกป่าอนุรักษ์ให้คงสภาพเดิมมากที่สุด เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2522 หลวงพ่อกับคณะได้ปักกลดอยู่ ณ ที่ตั้งวัดพร้อมกับเร่งดำเนินการปลูกสร้างที่พักอาศัยชั่วคราวขึ้น จากนั้นจึงทำการปรับพื้นที่ปลูกสร้างถาวรวัตถุ และในปี พ.ศ. 2529 ได้ร่วมกันสร้างอุโบสถภายในวัดขึ้นมีขนาดกว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร

วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2540 หลวงพ่อกับท่านได้มรณภาพภาพลง แต่ร่างของท่านไม่เน่าเปื่อย ปัจจุบันถูกเก็บอยู่ในมณฑปด้านหลังอุโบสถ หลังจากที่หลวงพ่อมรณภาพลง พระครูภาวนาวิสุทธิธารณ์ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้รับเป็นประธานดำเนินการก่อสร้างต่อพร้อมด้วยบรรดาคณะศิษยานุศิษย์ พระภิกษุสามเณร ข้าราชการ ทหารตำรวจ พ่อค้าและประชาชนชาวอำเภอด่านซ้าย ใช้งบประมาณในการก่อสร้างประมาณ 197 ล้านบาท ใช้เวลาก่อสร้าง 14 ปี จึงแล้วเสร็จต่อมาในปี พ.ศ. 2549 วัดห้วยนาญ เปลี่ยนชื่อเป็น วัดเนรมิตวิปัสสนา (<https://www.paiduaykan.com>)

สิ่งที่น่าสนใจและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดเนรมิตวิปัสสนา ได้แก่ อาคารที่ก่อสร้างอย่างสวยงามด้วยงบประมาณจำนวนมากซึ่งไม่ได้รับมาจากรัฐบาล แต่ได้มาจากพลังศรัทธาของชาวบ้าน ดังต่อไปนี้

1) พระอุโบสถ

พระอุโบสถของวัดเนรมิตวิปัสสนา ทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ประกอบด้วยคานคอดิน เป็นลักษณะแบบทรงไทยก่ออิฐถือปูน หลังคามุงด้วยกระเบื้องเซรามิก ฝาผนังเป็นศิลาแลงที่นำมาจากจังหวัดลำพูนและจังหวัดปราจีนบุรี พื้นของอุโบสถปูด้วยหินแกรนิต

สีชมพูจากแหล่งหินแกรนิตในจังหวัดเลย ประตุน้ำต่างเป็นไม้มะค่าแผ่นเดียว

เมื่อเข้ามาในโบสถ์จะพบกับความงดงามของพระประธานปางมารวิชัย ซึ่งมีพุทธลักษณะคล้ายกับพระพุทธชินราชซึ่งลงแบบมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก ทั้งยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังลวดลายอ่อนช้อยด้วยศิลปะของช่างเขียนชาวด่านซ้าย ซึ่งใช้เวลาวาดนานถึง 8 ปี เป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ พระเวสสันดรชาดก และทศชาติ รวมทั้งมีพระพุทธรูปปางนาคปรก พระแก้วมรกตรูปเหมือนหลวงพ่อดโต (<https://www.paiduaykan.com>)

พระอุโบสถที่สร้างจากศิลาแลง (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

นอกจากความสวยงามของพระอุโบสถแล้ว ภายในของพระอุโบสถก็งดงามด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยรอบอีกด้วย เนื่องจากพระประธานในพระอุโบสถจำลองมาจากพระพุทธชินราชองค์จริงที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก ทำให้บรรยากาศเหมือนไปกราบพระพุทธชินราช แต่สิ่งที่แตกต่างก็คือจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นฝีมือของช่างเขียนชาวด่านซ้าย ซึ่งมีความงดงามอย่างยิ่ง

พระประธานภายในพระอุโบสถ (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ (ภาพโดย นายทนงศักดิ์ กิจพนาไพร)

2) มณฑปพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ

มณฑปนี้สร้างด้วยศิลาแลงเช่นกันกับพระอุโบสถ มณฑปแห่งนี้เป็นที่ตั้งของหุ่นขี้ผึ้งของหลวงพ่อมหาพันธ์ สีสวิสุโท หรือพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ ซึ่งเป็นผู้ร่วมกับพุทธศาสนิกชนร่วมกันสร้างวัดแห่งนี้ขึ้น รวมทั้งสังฆารของหลวงพ่อซึ่งไม่น่าเบื่ออย่าให้พุทธศาสนิกชนได้มากกราบไหว้ (<https://www.paiduaykan.com>)

มณฑปพระครูภาวนาวิสุทธิคุณ (ภาพโดยทงคักดี กิจพนาไพร)

หุ่นขี้ผึ้งและโลงบรรจุสังฆารที่ไม่น่าเบื่อ (ภาพโดยทงคักดี กิจพนาไพร)

นอกจากพระอุโบสถและมณฑปที่มีความสวยงามทางสถาปัตยกรรมแล้ว วัดเนรมิตวิปัสสนายังกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในลักษณะของการบริจาค ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นเดียวกับวัดท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้แก่ การบริจาคในลักษณะต่าง ๆ ทุกวัด แม้จะไม่ใช่วัดท่องเที่ยวจะต้องมีการขอรับบริจาคในลักษณะของการบริจาคตามกำลังศรัทธา เพราะชาวพุทธนิยมทำความดีในลักษณะของการให้หรือบริจาคเงินทองหรือสิ่งของมากกว่า การกระทำความดีอย่างอื่น เพราะทำได้ง่ายและสะดวก ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าวัดหลายแห่ง มีการขอรับบริจาคในลักษณะต่าง ๆ วัดเนรมิตวิปัสสนาก็มีการบริจาคในลักษณะต่าง ๆ เช่น ตู้โปรชนียบุญ ตู้รับบริจาคค่าน้ำค่าไฟ การบูชาดอกไม้ธูปเทียน การหยอดเหรียญในบาตร ประจำปีเกิด การถวายสังฆทาน เป็นต้น

เป็นที่สนใจว่าวัดเนรมิตวิปัสสนาไม่ค่อยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการระดมทุนมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ยังไม่เป็นที่รู้จักหรือมีจุดท่องเที่ยวที่โดดเด่นเช่นที่อื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ไม่มีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ นอกจากนี้ ยังตั้งอยู่ติดกับพระธาตุศรีสองรักที่เป็นที่นิยมมากกว่า จะเห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะไม่หนาแน่นมากนัก

ตู้รับบริจาคที่ได้รับการดัดแปลงจากตู้โปรชนีย (ภาพโดยทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

ตู้รับบริจาคสมทบทุนสร้างอาคารภายในวัดหรือแบบสมัยใหม่
ที่สามารถบริจาคผ่านแอปพลิเคชัน (ภาพโดยทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

การขอรับบริจาคเงินในลักษณะของการบิณฑบาต (ภาพโดยทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

การรับบริจาคเงินในลักษณะการใส่บาตรประจำปีเกิด (ภาพโดยทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

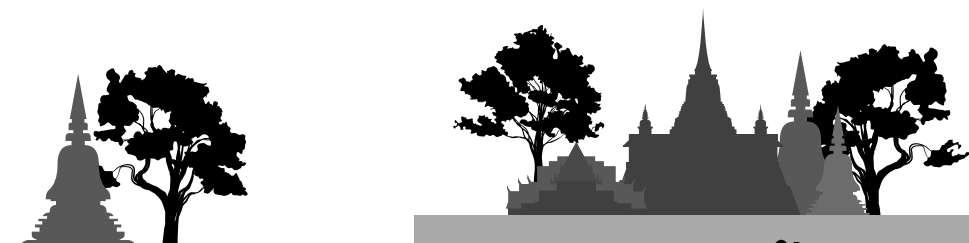
การถวายสังฆทานภายในพระอุโบสถ (ภาพโดยทงศักดิ์ กิจพนาไพร)

จากที่นำเสนอเกี่ยวกับวัดเนรมิตวิปัสสนามาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของวัดแห่งนี้คือการสร้างศาสนสถานให้มีความงดงามทางสถาปัตยกรรม เพราะทั้งพระอุโบสถและมณฑปล้วนสร้างขึ้นมาจากศิลาแลง แต่เนื่องจากเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ จึงยังไม่เป็นที่นิยมมากนัก แต่ก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นวัดแห่งหนึ่งที่มีความสวยงามของจังหวัดเลย

แม้ในความเป็นจริงวัดไม่ได้สร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เพื่อเป็นเหตุผลทางการท่องเที่ยว แต่เมื่อองค์การที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้สนับสนุนด้วยการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวศาสนสถานที่สำคัญขึ้น วัดจึงกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในที่สุด แม้ว่าจะไม่ได้รับความนิยมมากเหมือนวัดที่มีทุนทางวัฒนธรรมสำคัญอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม

สิ่งที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งก็คือการเดินทางมาท่องเที่ยวในวัด นอกจากจะได้รับ ความเพลิดเพลินจากความงามของสถานที่แล้ว ยังได้รับความสุขใจจากการได้ทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น การไหว้พระ ถวายสังฆทาน การได้บริจาคทานตามกำลังศรัทธา เป็นต้น สิ่งนี้คือสิ่งที่แตกต่างจากการเดินทางไปเที่ยวในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่วัด

8. บทส่งท้าย

เดิมทีเดียววัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เพื่อใช้เป็นสถานที่พำนักปฏิบัติธรรมของนักบวชในพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน วัดและชุมชนได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตลอดระยะเวลายาวนาน

เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลก ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามามีอำนาจต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ ทุกอย่างล้วนถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนกัน ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมมีค่าใช้จ่าย จึงจำเป็นที่จะต้องหารายได้มาเพื่อใช้จ่ายดังที่กล่าววัดเองก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสที่กล่าวมา เพราะวัดก็ต้องมีค่าใช้จ่ายในลักษณะของค่าสาธารณูปโภคพื้นฐานต่าง ๆ ทำให้ต้องมีกิจกรรมเพื่อการหารายได้ในลักษณะต่าง ๆ เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ต้องยอมรับความจริงว่าวิถีชีวิตของชุมชนได้เปลี่ยนไป วัดจึงต้องเปลี่ยนตามชุมชนเช่นเดียวกัน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบกิจกรรมที่กำลังได้รับความนิยมอย่างยิ่งในปัจจุบัน โดยอาศัยรากฐานความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาขึ้น โดยเฉพาะวัดที่ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การสร้างอัตลักษณ์ของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาตามที่เก็บรวบรวมข้อมูลมีทั้งหมด 5 ประการ คือ การทำต้นทุนทางวัฒนธรรมให้มีมูลค่า การอาศัยความศรัทธาที่มีต่อพระที่ได้รับความเคารพนับถือ การผสมผสานความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทั้งในทางรูปแบบของพิธีกรรมและปูชนียวัตถุทางศาสนาที่สำคัญขึ้นในท้องถิ่น การสร้างจุดสังเกตที่เป็นเอกลักษณ์และการสร้างประเพณีประจำวัดและท้องถิ่น

วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 วัด มีการสร้างอัตลักษณ์ของตนเพื่อการท่องเที่ยว

3 ลักษณะ คือ การทำต้นทุนทางวัฒนธรรมให้มีมูลค่า ได้แก่ วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย เพราะมีต้นทุนทางวัฒนธรรม คือ หลวงพ่อพระใส ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองหนองคาย มาอย่างยาวนาน ทำให้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเดินทางไปสักการะหลวงพ่อพระใส จนกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดหนองคาย อีกลักษณะหนึ่งก็คือ การสร้างจุดสังเกตที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ วัดป่าภูก้อน ที่สร้างวิหารพุทธบิดาที่มีความงดงามทางสถาปัตยกรรมบนเนินเขาสูง วัดเนรมิตวิปัสสนา ที่สร้างอาคารทางพุทธศาสนาจากศิลาแลง และวัดผาตากเสื้อที่สร้างจุดชมวิวกว้างที่เรียกว่า สกายวอร์ค ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อเยี่ยมชมจุดสังเกตดังกล่าว เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว นั่นเอง แม้เขาจะไม่ได้มีความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง แต่อย่างน้อยสิ่งเหล่านี้ก็ดึงดูดให้คนเดินทางมาท่องเที่ยววัดในทางพุทธศาสนาได้ ประการสุดท้าย ได้แก่ การผสมผสานความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นเข้ามาไว้ด้วยกัน จนเกิดประเพณีประจำวัดและท้องถิ่น ได้แก่ วัดอาฮงศิลาวาสที่มีประเพณีการชมบั้งไฟพญานาคในบริเวณที่เรียกว่า สะดือแม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดนั่นเอง เป็นการผสมผสานความเชื่อท้องถิ่นที่เชื่อเรื่องพญานาค เข้ากับความเชื่อทางศาสนา เนื่องในวันออกพรรษาที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงมีการเฉลิมฉลองด้วยการจุดพลุ จุดประทีปโคมไฟ เพื่อบูชาพระพุทธองค์ หรือแม้กระทั่งความเชื่อที่ว่า พญานาคได้จุดบั้งไฟขึ้นมาจากเมืองบาดาลอันเป็นที่อยู่ของนาค เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า จนกลายมาเป็นประเพณีการชมบั้งไฟพญานาค ดังที่เห็นในปัจจุบันนี้

นอกจากการกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของวัดต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมี การทำสินค้าสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการให้บูชา หรือการขายดอกไม้ธูปเทียน การบูชาวัตถุมงคลต่าง ๆ การถวายสังฆทาน การดักบาตร หอยอดเหรียญ การขอรับบริจาคในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตู้บริจาคบุญ การบริจาค ค่าน้ำค่าไฟ ค่าทำนุบำรุงวัด ค่าบำรุงการศึกษาพระภิกษุสามเณรภายในวัด การขายของที่ระลึกทางศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือธรรม กระปุกออมสินที่ใช้ชื่อทางศาสนาว่า นื่องออมบุญ เป็นต้น

ประเด็นที่น่าสนใจต่อไป คือ วัดมีรูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างไร หรือจะมีวิธีการเพื่อทำให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประจำชุมชนอย่างไร เพื่อปรับตัวให้ทันกับระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน โดยอาจแบ่งออกเป็นวัดที่มีทุนทางวัฒนธรรมและวัดที่มีชื่อเสียงในการปฏิบัติก็ได้ เพื่อดึงดูดให้ชาวพุทธเข้ามาเที่ยวชมและปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กมลฉัตร ศรีตะวัน. (2556). ปัจจัยแรงจูงใจนักท่องเที่ยวยาวไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษา วัดบูรพาภิราม อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการศึกษานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรณีย์ ธนอมกุล. (2547). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร. รายงานการศึกษานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ขวัญฤทัย จ่างจำรัส. (2543). การถูกลดทอนความเป็นมนุษย์และการตอบโต้โดยการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของสาวคาราโอเกะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชฎิล มาตรา. (2555). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ต้นติกร โคตรซารี. (2555). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยในการศึกษาเชิงศาสนา พระธาตุประจำวันเกิด จังหวัดนครพนมขอนแก่น. รายงานการศึกษานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เดริน ทัน ฮา. (2557). รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดฝายอนันนิทายในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนวัฒน์ แสนคำวงศ์. (2553). การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนารอบบึงแก่นนครอำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิลวดี พรหมพักพิง. (2547). การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมในจังหวัดขอนแก่นขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภัสรบล ฤทธิ์เต็ม. (2550). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- ผณินทรา ณะเพชร. (2556). พฤติกรรมการท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดป่าธรรมมอุทยาน อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่มที่ 4 .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด.

รัชนิชา ชัยลังการ. (2553). การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศแบบหญิงรักหญิง : ฉากชีวิตที่แตกต่างหลากหลายของกลุ่มแรงงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันขพร จันทรักษา. (2551). ปัจจัยและพฤติกรรมการท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุกัญญา เบนินิต. (2549). การสร้างอัตลักษณ์ของคนมอญย้ายถิ่น : ศึกษากรณีแรงงานข้ามชาติจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โสภณ สุขสำอางค์. (2554). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแบบวัฒนธรรมกรณีศึกษา ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิริวรรณ คำหนองคู. (2554). กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในวัดป่าสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อมรรัตน์ โกวิทสิริกุล. (2555). การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อารีย์ นัยพินิจ จิรชญา มณีเนตร ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และภัทรพงษ์ เกริกสกุล. (2553). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ วารสารปัญญาภิวัฒน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม 2556, หน้า 31-40.

อัญชลี สมใจ. (2551). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- Berger, P., & Luckman, T. (1967). *The Social Construction of Reality : A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York : Anchor Book.
- Curtin, P.A., & Gaither, T.K. (2007). *Global public relations and the circuit of culture*. Thousand Oaks, CA : sage.
- Francis, L.J.,William.E.,Annis,J.,& Robbins, M. (2008). Understanding Cathedral visitor : psychological type and Individual differences in experience and appreciation. *Tourism Analysis*, 13 (1),71-80.
- Jenkins, R. (1996). *Social Identity*. London : Routledge.
- Shackley, M. (2002). Space, sanctity and service : the English Cathedral as heterotopias. *The International Journal of tourism Research*, 4(5), 345-352.
- Timothy, D.J. (2011). Religious Site and Pilgrimage. In C., Cooper, C.M. Hall, & D.J. Timothy (Eds). *Cultural Heritage and Tourism : An Introduction*. (pp.384-400). Bristol, Buffalo; Channel View Publicatio
- Wong, C.U.I., McIntosh, A., & Ryan,C. (2013). Buddhism and Tourism Perceptions of the Monastic Community at Pu-Tuo-Shan, China. *Annals of Tourism Research*, 40, 212-234.
- Woodward, S.C. (2004). Faith and Tourism : Planning Tourism in relation to places of worship. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 1(2),173-186).
- <http://www.watpaphukon.org> สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 กันยายน 2561
- <http://www.dhammathai.org> สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2561
- <https://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2561
- <https://thai.tourismthailand.org> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2561)
- <https://www.paiduaykan.com> สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2561)
- <https://www.phuttha.com> สืบค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2561

ผู้แต่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก

Assoc. Prof.Puttharak Prabnok, Ph.D

- เปรียญธรรม 9 ประโยค
- ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาการสอนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาสันสกฤต มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาสันสกฤต มหาวิทยาลัยศิลปากร
- E-mail budhpr@kku.ac.th